

KONFERENCIJA VIJEĆA EUROPE
MINISTARA ODGOVORNIH ZA PROSTORNO/REGIONALNO PLANIRANJE

CEMAT/CoE

NACIONALNO IZVJEŠĆE HRVATSKA

siječanj 2010.

*Izvješće je izrađeno povodom 15-e. CEMAT ministarske konferencije
i nije usvojeno na nacionalnoj razini.*

Uvodno

Na regionalnoj razini Hrvatska ima 21 jedinicu regionalne samouprave: 20 županija i grad Zagreba koji ima status županije.¹ Županije odgovaraju EU statističkoj nomenklaturi razine NUTS 3.² Usklađujući se s Europskom Unijom, u Hrvatskoj su ustrojene tri statističke regije razine NUTS 2: (1) Središnja i Istočna (Panonska) Hrvatska, (2) Jadranska Hrvatska i (3) Sjeverozapadna Hrvatska. Središnja i Panonska Hrvatska obuhvaća osam županija, Jadranska sedam, a Sjeverozapadna Hrvatska šest županija. Neki, posebno demografski trendovi u Hrvatskoj kao i razlike u razvijenosti i odnos centar-periferija i dalje se statistički prate na razini županija, zbog toga što su županije razmjerno stabilne prostorno-planske cjeline regionalne koordinacije.

Tablica 1 – Regionalna podjela u Hrvatskoj

Županije (jedinice regionalne samouprave) NUTS 3	NUTS 2	NUTS 1
Krapinsko-zagorska	Sjeverozapadna Hrvatska 6 županija	H r v a t s k a
Varaždinska		
Koprivničko-križevačka		
Međimurska		
Zagrebačka		
Grad Zagreb		
Virovitičko-podravska	Središnja i Istočna (Panonska) Hrvatska 8 županija	
Požeško-slavonska		
Brodsko-posavska		
Osječko-baranjska		
Vukovarsko-srijemska		
Bjelovarsko-bilogorska		
Karlovačka		
Sisačko-moslavačka		
Ličko-senjska	Jadranska Hrvatska 7 županija	
Primorsko-goranska		
Istarska		
Zadarska		
Šibensko-kninska		
Splitsko-dalmatinska		
Dubrovačko-neretvanska		
21	3	1

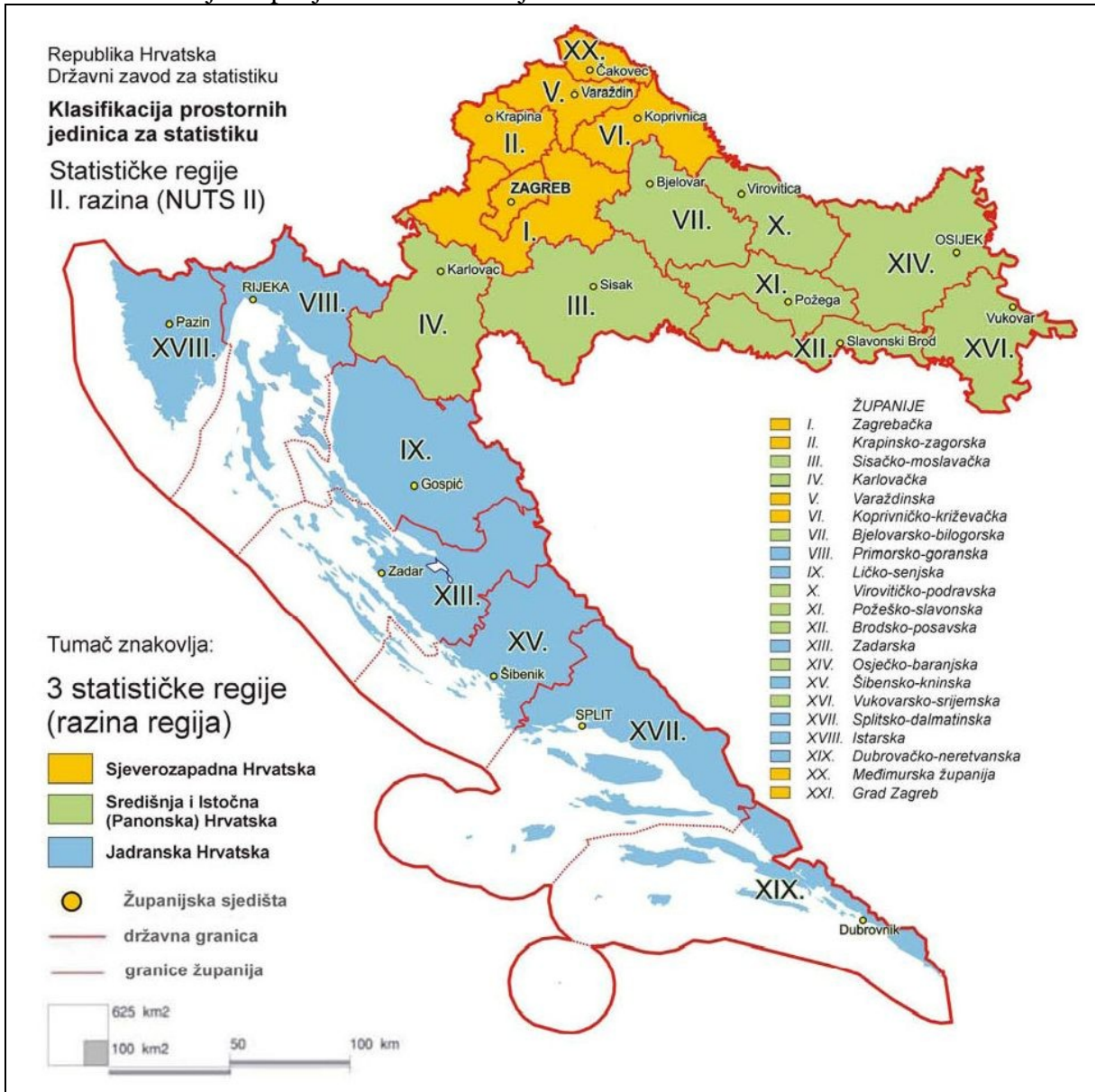
Izvor: Republika Hrvatska (2007) Operativni program za promet 2007.-2009.: Instrument za pretprijetnu pomoć (Republika Hrvatska) na [\[www.strategija.hr\]](http://www.strategija.hr)

Na lokalnoj razini, u Hrvatskoj ima 126 gradova i 429 općina koji se prema kriterijima Eurostata kategoriziraju kao LAU 2 područja.

¹ Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN 33/01, 129/05, 109/07, 125/08)

² Pejnović, Dane (2004) 'Depopulacija županija i disparitet u regionalnom razvoju Hrvatske', *Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu*, 23.08. na [\[http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=24563\]](http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=24563)

Karta 1 – Teritorijalna podjela na statističke jedinice NUTS 2 i NUTS 3 razine

Izvor: Republika Hrvatska (2007) *Operativni program za promet 2007.-2009.: Instrument za pretpristupnu pomoć* (Republika Hrvatska) na www.strategija.hr

Tablica 2 – Osnovni pokazatelji na razini NUTS 2 regija

NUTS 2 područje	Kopnena površina km ²	Udio u ukupnoj površini RH	Broj stanovnika	Udio u ukupnom broju stanovnika RH	Gustoća naseljenosti St/km ²	Broj gradova	Udio gradskog stanovništva	Udio u nacionalnom BDP-u (2005.)
Sjeverozapadna Hrvatska	8.699	15,4%	1.658.935	37,4%	191	29	56,17%	48,2%
Srednja i Istočna (Panonska) Hrvatska	23.220	41,0%	1.351.517	30,5%	58	38	42,11%	20,6%
Jadranska Hrvatska	24.705	43,6%	1.427.008	32,2%	57,8	60	56,57%	31,2%
Ukupno	56.594	100%	4.437.460	100%	78,4*	127		100%

Izvori:

Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva (MRRŠVG), 2010.
 Republika Hrvatska (2009): Statističke informacije 2009. (Državni zavod za statistiku) na
<http://www.dzs.hr/>

* Prosječna gustoća naseljenosti za RH

1. Razvoj teritorijalnih struktura i nejednakosti u proteklih nekoliko godina

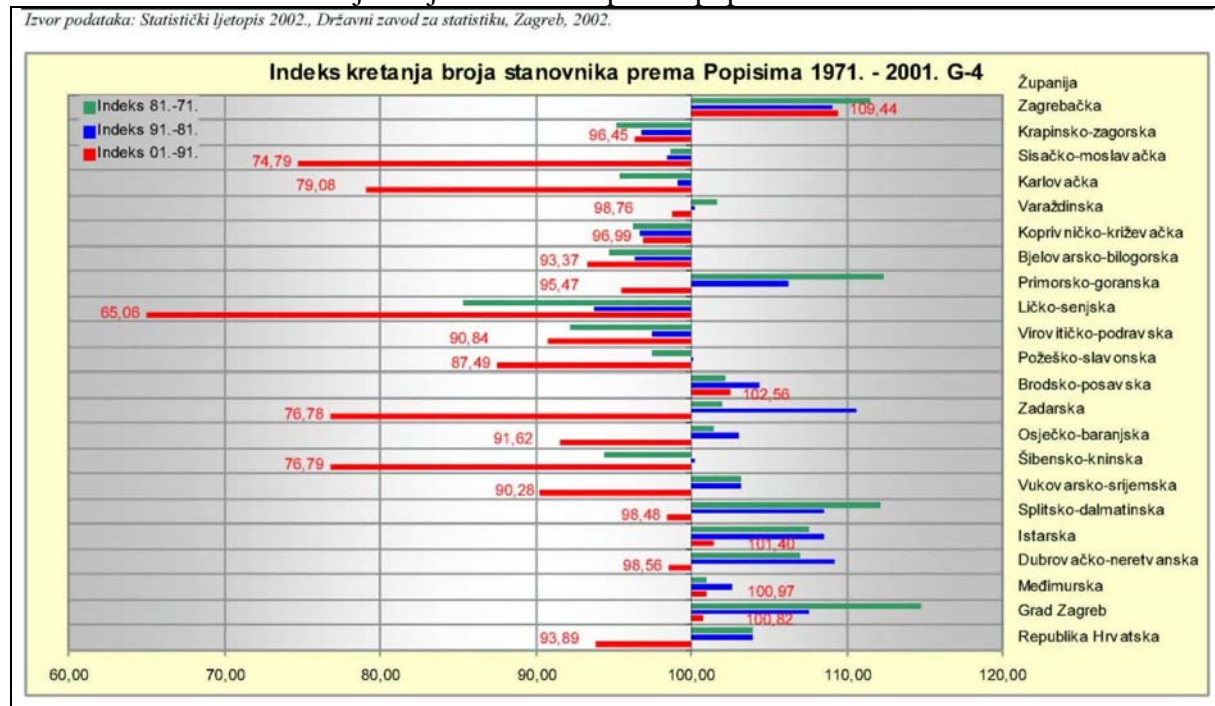
- Demografski trendovi ■
- Ekonomski trendovi ■
- Značajni trendovi u sustavu naselja ■
- Značajni trendovi u ruralnim područjima ■
- Napredak transnacionalne i prekogranične integracije ■

Demografski trendovi

Hrvatska se suočava s velikim demografskim promjenama koje su slične onima koje se mogu uočiti u Europskoj uniji. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2001. godine Hrvatska ima 4 437 460 stanovnika. Projekcije Državnog zavoda za statistiku RH kažu da bi se broj stanovnika u Hrvatskoj mogao smanjiti za 700 000 (16%) do 2050. godine ako svi uvjeti ostanu nepromijenjeni. Istovremeno bi se udio starih osoba (starijih od 64 godine) u ukupnom broju stanovnika mogao povećati sa 17% u 2005. godini na 27% u 2050. godini, dok bi se udio mladih ljudi (15-24 godine) mogao smanjiti sa 13% na 10%. U istom razdoblju broj stanovnika radne dobi (15-64 godine) mogao bi se smanjiti za 780 000.

Od 21 hrvatske županije 16 ih ima više od 15% stanovnika u najstarijoj dobnoj skupini. Najveći udio ima Ličko-senjska županija, nakon koje slijede Karlovačka, Šibensko-kninska i Sisačko-moslavačka županija. Glavni uzrok tih demografskih trendova je negativan prirodni prirast. Migracijska bilanca postala je pozitivna, ali to ne može nadoknaditi negativan prirodni prirast. Životni vijek muškaraca je 72 godine, a žena 79, što je nešto ispod prosjeka EU-a.³

Grafikon 1 – Indeks kretanja broja stanovnika prema popisima 1971.-2001.

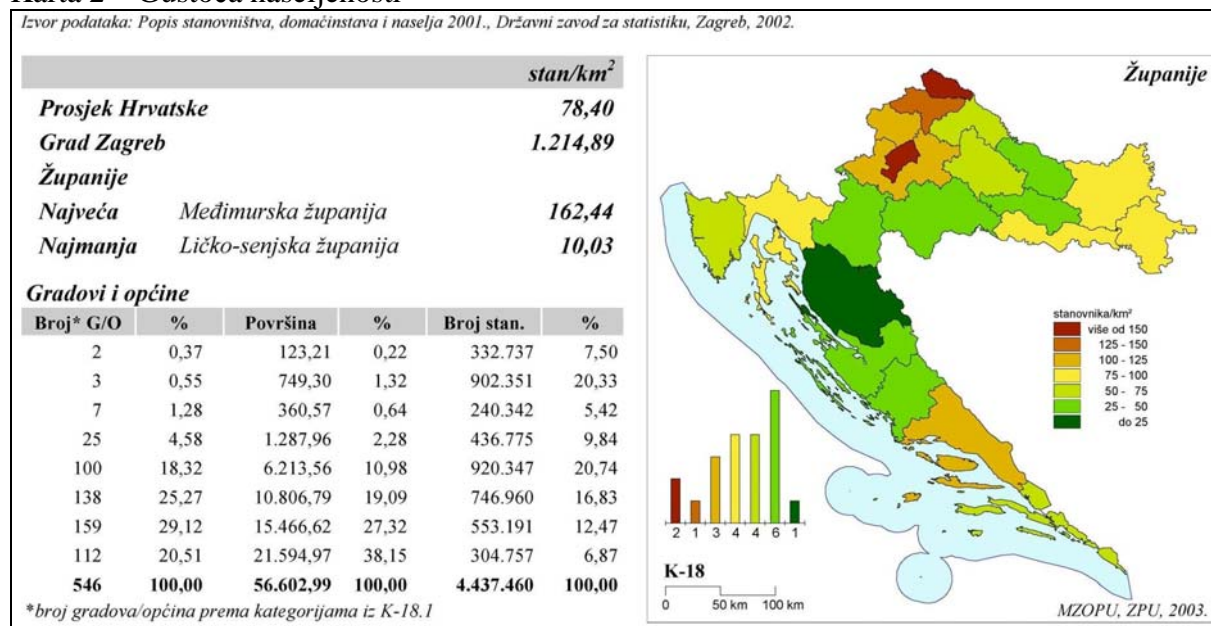
Izvor: Elektronska baza podataka MZOPUG

³ Republika Hrvatska (2007): *Okvir za usklađenost strategija 2007.-2013., Instrument pretpristupne pomoći* (Republika Hrvatska), str. 24 na www.strategija.hr

Hrvatska je od sredine 20. stoljeća zahvaćena nepovoljnim demografskim tendencijama i to: (1) ukupnom depopulacijom (padom broja stanovnika), (2) prirodnom depopulacijom (veći broj umrlih stanovnika od rođene djece), (3) demografskim starenjem. Ova su tri procesa još izraženija na regionalnoj razini, zbog čega Hrvatsku karakterizira i izrazita prostorna i (4) urbano-ruralna populacijska polarizacija. Zbog svih navedenih demografskih faktora, (5) prostorni i društveno-gospodarski razvoj zemlje je neravnomjeran.⁴

Odstupanja u broju stanovnika u hrvatskim županijama vrlo su velika. Gustoća naseljenosti u Gradu Zagrebu je 7,5 puta viša nego u županiji koja je na drugom mjestu po broju stanovnika (Međimurje) i 15,5 puta viša od hrvatskog prosjeka (78 stanovnika po km²). Ako izdvojimo Grad Zagreb, odnos između gustoće naseljenosti u najmanje naseljenoj županiji (Ličko-senjska) i najgušće naseljenoj županiji (Međimurje) i dalje je vrlo visok, 1:16,2.⁵

Karta 2 – Gustoća naseljenosti

Izvor: Elektronska baza podataka MZOPUG

Demografska analiza nam govori da je Hrvatska zemlja sa starim stanovništvom, odnosno slabim demografskim potencijalom, što se u skorijoj budućnosti može smatrati jednom od najvećih prepreka njezinom ekonomskom prosperitetu. Uz to, stanovništvo i gospodarske aktivnosti koncentrirani su oko nekoliko većih urbanih centara – primarno se to odnosi na Grad Zagreb i priobalne gradove, zbog čega zemlju karakteriziraju snažni regionalni dispariteti te manjak endogenih resursa i potencijala u krajevima zahvaćenim depopulacijom i dezertifikacijom.

⁴ Živić, Dražen (2003) 'Demografske odrednice i posljedice starenja stanovništva Hrvatske', *Institut društvenih znanosti Ivo Pilar* na

<http://www.revija-socijalna-politika.com/ojs2/index.php/rsp/article/view/107/111>

⁵ Republika Hrvatska (2007) *Operativni program za promet 2007.-2009.: Instrument za pretprijetnu pomoć* (Republika Hrvatska) na

www.strategija.hr

Tablica 3 – Demografska struktura na županijskoj razini

Županija	Djeca % (0-14)	Radna snaga % (Ž 15-59, M 15-64)	Starije stanovništvo % (Ž iznad 60, M iznad 65)
Zagrebačka županija	17,5	65,7	16,9
Krapinsko-zagorska županija	17,1	63,1	19,8
Sisačko-moslavačka županija	16,2	62,0	21,8
Karlovačka županija	14,6	61,7	23,8
Varaždinska županija	17,3	64,2	18,5
Koprivničko-križevačka županija	17,0	63,2	19,8
Bjelovarsko-bilogorska županija	17,2	62,0	20,8
Primorsko-goranska županija	14,1	66,3	19,6
Ličko-senjska županija	15,4	57,8	26,8
Virovitičko-podravskaa županija	18,3	62,3	19,5
Požeško-slavonska županija	19,8	60,9	19,2
Brodsko-posavska županija	19,8	61,8	18,4
Zadarska županija	18,3	62,9	18,8
Osječko-baranjska županija	17,8	64,0	18,2
Šibensko-kninska županija	16,9	59,9	23,2
Vukovarsko-srijemska županija	19,3	63,0	17,7
Splitsko-dalmatinska županija	18,5	64,2	17,2
Istarska županija	15,2	65,9	19,0
Dubrovačko-neretvanska županija	18,4	62,6	19,0
Međimurska županija	18,6	64,9	16,5
Grad Zagreb	15,8	66,1	18,1
UKUPNO	17,1	64,0	18,9

Izvor: Državni zavod za statistiku (Popis stanovništva iz 2001.)

Izvor: Republika Hrvatska (2007): *Okvir za usklađenost strategija 2007.-2013., Instrument pretpristupne pomoći* (Republika Hrvatska) na [\[www.strategija.hr\]](http://www.strategija.hr)

Ekonomski trendovi

Na razini županija u Hrvatskoj uočavamo znatna demografska, socio-ekonomska, obrazovna i druga međuregionalna odstupanja. Stanovništvo, ekonomske aktivnosti i dohodak su polarizirani. 2001. godine razvojno depresivne regije Hrvatske zauzimale su oko 47% površine zemlje, a na toj je površini živjelo oko 28% stanovništva Hrvatske.⁶ Tako su se Grad Zagreb i Zagrebačka županija iskristalizirali kao najvažnija socioekonomska jezgra. Na samo 6,6% površine Hrvatske okupljeno je 25% stanovništva (1.074.000), gotovo 70% investicija u dugotrajnu imovinu, oko četvrtina aktivnoga stanovništva (24,6%) i ukupnog broja zaposlenih (26,8%) Hrvatske.⁷ Sekundarne jezgre nalaze se u Splitsko-dalmatinskoj županiji, Primorsko-

⁶ Pejnović, Dane (2004) 'Depopulacija županija i disparitet u regionalnom razvoju Hrvatske', *Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu*, 23.08. na [\[http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=24563\]](http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=24563)

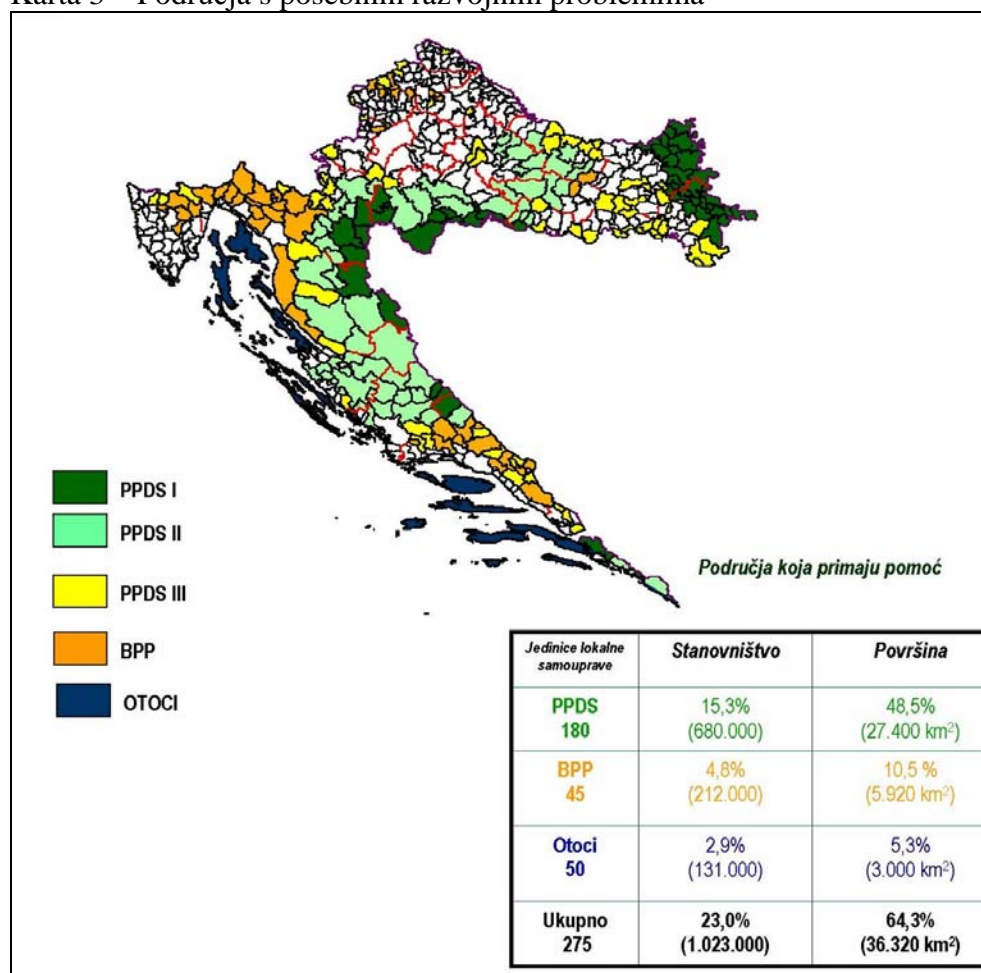
⁷ Pejnović, Dane (2004) 'Depopulacija županija i disparitet u regionalnom razvoju Hrvatske', *Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu*, 23.08. na

goranskoj županiji i Istri, dakle u priobalju. Depopulacija periferije dovodi do daljnjeg smanjenja njezinog radnog i razvojnog potencijala, tako da su prisutni regionalni dispariteti sve veći.

Zaostajanje u razvoju velikog broja županija u izravnoj je vezi s njihovom slabom populacijskom osnovom, odnosno malom gustoćom naseljenosti; nepovoljnom demografskom i obrazovnom strukturom stanovništva; ekonomskom nemoći i manjkom sredstava za razvoj; niskim regionalnim stopama zaposlenosti; nedostatnom dostupnosti izuzme li se generalno dobra mreža cestovne infrastrukture; te oslabljenim funkcijama srednje velikih i malih gradova.

Velik broj županija u Hrvatskoj ulazi u kategoriju područja koja su primatelji državne pomoći, bilo da se radi o područjima od posebne državne skrbi (PPDS), o brdsko-planinskim područjima (BPP) ili o otocima. Prema postojećim kriterijima, 23% odnosno 1.023.000 ukupnog stanovništva Hrvatske ulazi u kategoriju područja koja primaju pomoć, koje živi na 64,3% teritorija. To znači da se spomenuti kriteriji odnose na nešto manje od 1/4 stanovnika u Hrvatskoj.

Karta 3 – Područja s posebnim razvojnim problemima

Izvor: Republika Hrvatska (2007): *Okvir za usklađenost strategija 2007.-2013.*, Instrument pretprijetne pomoći (Republika Hrvatska) na www.strategija.hr

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=24563

Zakonom definirana teritorijalna područja od interesa i pod posebnom zaštitom Republike Hrvatske, te o kojima RH posebno skrbi:

1. Područja od posebne državne skrbi (PPDS)⁸

1.1. PPDS I skupina: U tijeku Domovinskoga rata okupirana područja gradova i općina koja se nalaze neposredno uz državnu granicu, a gradsko/općinsko središte nije od državne granice udaljeno više od 15 kilometara zračne linije i nema više od 5000 stanovnika prema popisu pučanstva iz godine 1991., kao i sva preostala tada okupirana područja gradova, općina i naselja hrvatskog Podunavlja.

1.2. PPDS II skupina: Područja gradova, općina i naselja koja su bila okupirana za vrijeme Domovinskoga rata, a nisu određena u prvoj skupini.

1.3. PPDS III skupina: Općine koje zaostaju u razvitku u odnosu na druge dijelove Hrvatske, na osnovi četiri kriterija razvijenosti:

- kriterij ekonomske razvijenosti (područja koja gospodarski zaostaju),
- kriterij strukturnih poteškoća (nezaposlenost, gospodarstvo),
- demografski kriterij (gustoća naseljenosti, kretanje stanovništva, vitalnim indeks, dobna i obrazovna struktura stanovništva, i drugo),
- posebni kriteriji (granične općine koje su se promjenom republičke uz državnu granicu suočile s razvojnim poteškoćama, općine s miniranim područjem).

2. Otoci⁹

3. BPP (Brdsko-planinska područja)^{10 11}

Karta 4 - Primjer PPDS III-posebni kriterij: Lokacije miniranih područja u Hrvatskoj (2005.)

Izvor: Republika Hrvatska (2007) *Plan za poljoprivredu i ruralni razvitak 2007.-2009.* (Republika Hrvatska), str. 29 na [www.strategija.hr]

⁸ Zakon o područjima posebne državne skrbi (pročišćeni tekst, NN 26/03, 86/06)

⁹ Zakon o otocima (NN 34/99, 32/02, 33/06)

¹⁰ Zakon o brdsko-planinskim područjima (NN 12/02, 32/02, 117/03, 42/05, 90/05, 80/08)

¹¹ Lovrinčević, Željko; Mikulić, Davor i Budak, Jelena (2004) 'Područja posebne državne skrbi u Hrvatskoj – razlike u regionalnoj razvijenosti i demografsko-obrazovne karakteristike', *Ekonomski pregled*, br. 55 (5-6) 389-411 na [<http://hrcak.srce.hr/file/24708>]

Tablica 4 – Ekonomski pokazatelji na županijskoj razini

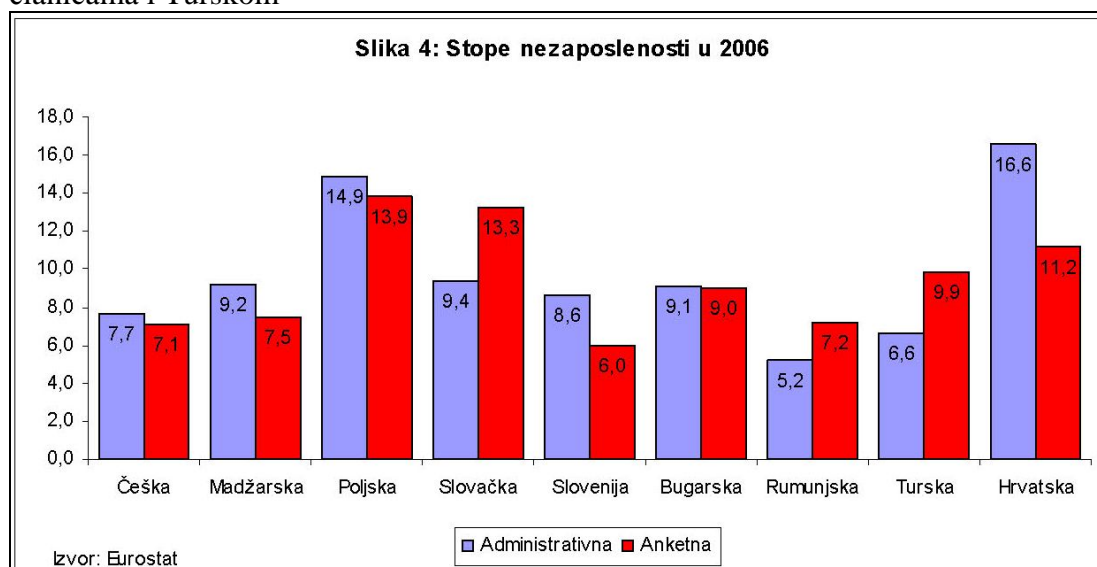
Županija	BDP po stanovniku u tekućim cijenama 2004. (RH=100)	Broj zaposlenih osoba (kraj ožujka 2008.)	Stopa registrirane nezaposlenosti (%) (kraj ožujka 2008.)
Zagrebačka	74,8	85 924	10,6
Krapinsko-zagorska	68,5	38 888	9,6
Sisačko-moslavačka	74,5	47 919	24,9
Karlovačka	73,9	41 157	21,8
Varaždinska	85,7	66 114	9,8
Koprivničko-križevačka	90,6	38 736	14,0
Bjelovarsko-bilogorska	74,0	36 462	23,1
Primorsko-goranska	113,7	118 109	10,8
Ličko-senjska	126,9	14 117	18,8
Virovitičko-podravska	72,8	24 240	25,8
Požeško-slavonska	71,7	20 967	19,4
Brodsko-posavska	58,2	41 427	24,7
Zadarska	78,7	48 162	17,7
Osječko-baranjska	76,9	97 203	22,0
Šibensko-kninska	71,8	31 308	19,6
Vukovarsko-srijemska	56,8	46 683	27,5
Splitsko-dalmatinska	79,3	146 500	19,1
Istarska	136,9	89 241	6,7
Dubrovačko-neretvanska	94,5	41 184	15,3
Međimurska	77,7	40 240	11,6
Grad Zagreb	180,5	421 585	6,2
Republika Hrvatska	100	1 536 166	14,3

Izvori:

Republika Hrvatska (2007): *Okvir za usklađenost strategija 2007.-2013., Instrument pretpriprustupne pomoći* (Republika Hrvatska) na www.strategija.hr

Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, 2010. ; Republika Hrvatska (2009): Statističke informacije 2009. (Državni zavod za statistiku) na <http://www.dzs.hr/>

Grafikon 2 - Stopa nezaposlenosti u 2006. godini, usporedba s odabranim novim EU članicama i Turskom

Izvor: Republika Hrvatska (2007): *Okvir za usklađenost strategija 2007.-2013., Instrument pretpriprustupne pomoći* (Republika Hrvatska) na www.strategija.hr

Osim relativno visoke stope nezaposlenosti, hrvatsko tržište rada obilježeno je i s nekoliko važnih strukturnih problema. Stopa aktivnosti tj. udio radne snage između 15 i 64 godina kod radno sposobnog stanovništva iste dobi relativno je niska (62,6 posto u 2006.). Nadalje, mladi ljudi između 15 i 24 godina imaju najvišu stopu nezaposlenosti tj. 28,9% u usporedbi s ukupnom stopom nezaposlenosti od 11,2% u 2006. Struktura tržišta rada i sporo „prelijevanje“ gospodarskog rasta na tržište rada ukazuju na potrebu za kombinacijom različitih mjera koje će poboljšati zaposlenost nezaposlenih osoba, njihov pristup novim poslovima kao i na potrebu za većom učinkovitošću institucija tržišta rada.¹²

U odnosu na malo i srednje poduzetništvo (MSP) u Hrvatskoj su MSP-i suočeni s mnogim izazovima. Neki od unutarnjih problema u sektoru MSP-a uključuju nedovoljno poduzetništva (posebno u sektorima sa značajnim potencijalom za rast, uključujući poduzetništvo utemeljeno na tehnologiji) i niski stupanj obrazovanja među poduzetnicima. Vanjski problemi s kojima se suočavaju MSP-i uključuju administrativne prepreke i nedovoljan razvoj financijskih proizvoda. Sektor MSP-a općenito trpi zbog nedovoljne suradnje i umrežavanja i s poduzetnicima i s drugim ustanovama (na primjer istraživačkim i sektorima visokog obrazovanja). MSP-i sa sjedištem u ugroženim područjima suočavaju se s dodatnim problemima kao što je manjak odgovarajuće komunalne i poslovne pomoćne infrastrukture te s nedovoljnim brojem programa koji potiču ulaganja u sektor proizvodnje.¹³

Turizam je za Hrvatsku jedan od najvažniji izvora prihoda zato jer Hrvatska ima gotovo idealne geografsko-klimatsko-prirodne uvjete za bavljenje tom gospodarskom djelatnošću kako u obalnim tako i u kontinentalnim krajevima. Prihodi od turizma u 2008. godini su iznosili 7,4 milijarde Eura, s udjelom turističkog sektora u ukupnom BDP-u od 15,7 %. Premda se prihodi od turizma odnose najvećim dijelom na prihode koje stvara Jadran, sve se više razvija kontinentalni turizam vezan uz seoska gospodarstva, sport, rekreaciju, zdravlje, prirodu (nacionalne parkove i parkove prirode) i kulturu. Rezidencijalna turistička ekonomija ipak je naglašena u priobalju zbog svojstvenih klimatskih pogodnosti.

Tablica 5 – Prihodi od turizma

TRAVEL RELATED REVENUES			
	2007	2008 (Preliminary data)	INDEX 2008/2007
GDP (in mil. EUR)	42,810	47,390	110.70
REVENUES (in mil EUR)*	6,752.6	7,449.2	110.32
SHARE OF TOURISM IN OVERALL ECONOMY (in %)	15.8	15.7	99.68
* SOURCE: CROATIAN NATIONAL BANK			

Izvor: Republika Hrvatska (2009): *Tourism in Figures 2008* (Turistički savez Hrvatske)

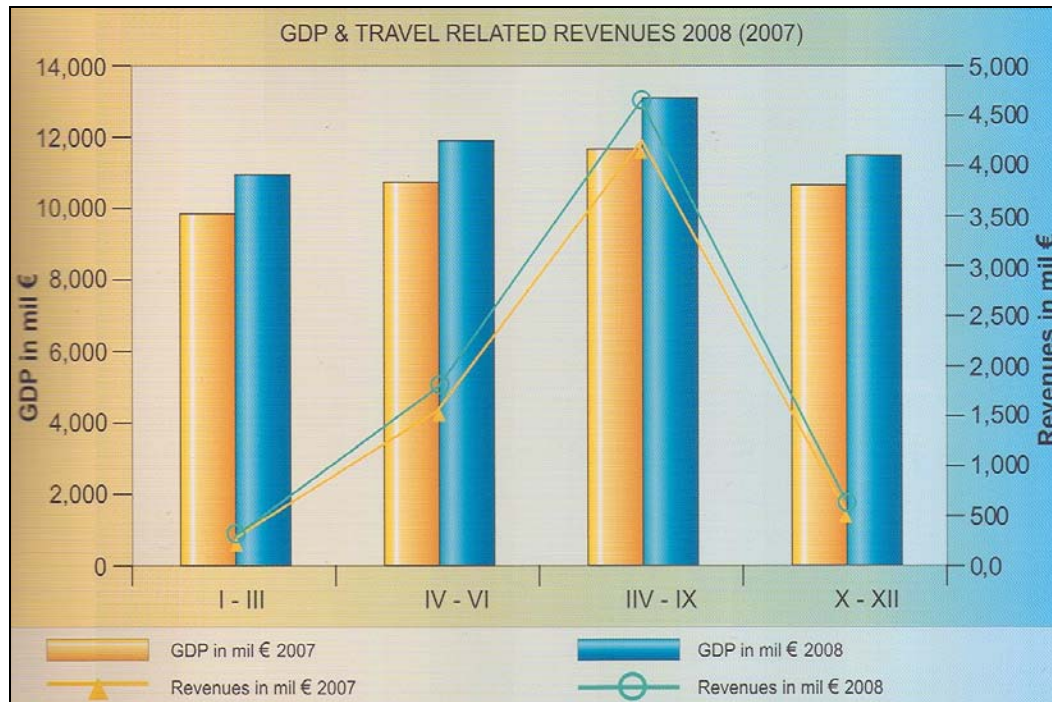
¹² Republika Hrvatska (2007): *Okvir za usklađenost strategija 2007.-2013., Instrument pretprijetne pomoći* (Republika Hrvatska), str. 11 na

[www.strategija.hr]

¹³ Republika Hrvatska (2007): *Okvir za usklađenost strategija 2007.-2013., Instrument pretprijetne pomoći* (Republika Hrvatska), str. 27 na

[www.strategija.hr]

Grafikon 3 – Prihodi od turizma

Izvor: Republika Hrvatska (2009): *Tourism in Figures 2008* (Turistički savez Hrvatske)

Hrvatska ima dobro razvijen bankarski sustav, ali još uvijek nerazvijen sektor financijskih nebankarskih institucija i tržišta kapitala. Imovina bankarskog sustava iznosila je oko 119,4% BDP-a na kraju 2006. godine dok su krediti domaćim sektorima iznosili 75,8% BDP-a. S druge strane, veličina nebankarskih financijskih institucija bila je oko 20% BDP-a dok je promet na Zagrebačkoj burzi iznosio 18,3 % BDP-a u 2006. godini. Nebankarski financijski sektor kao i tržište kapitala zabilježili su čvrst rast tijekom posljednje dvije godine – CROBEX indeks cijena dionica na Zagrebačkoj burzi povećao se za 60,7% u 2006. godini – te se očekuje njihov daljnji rast pogotovo vezano uz tržište dionica. Spajanje Zagrebačke i Varaždinske burze dovršeno početkom 2007. godine trebalo bi dovesti do veće učinkovitosti tržišta kapitala, ekonomija razmjera i dodatnih mogućnosti za razvoj nebankarskog sektora u financijskom sustavu.¹⁴

Značajni trendovi u sustavu naselja

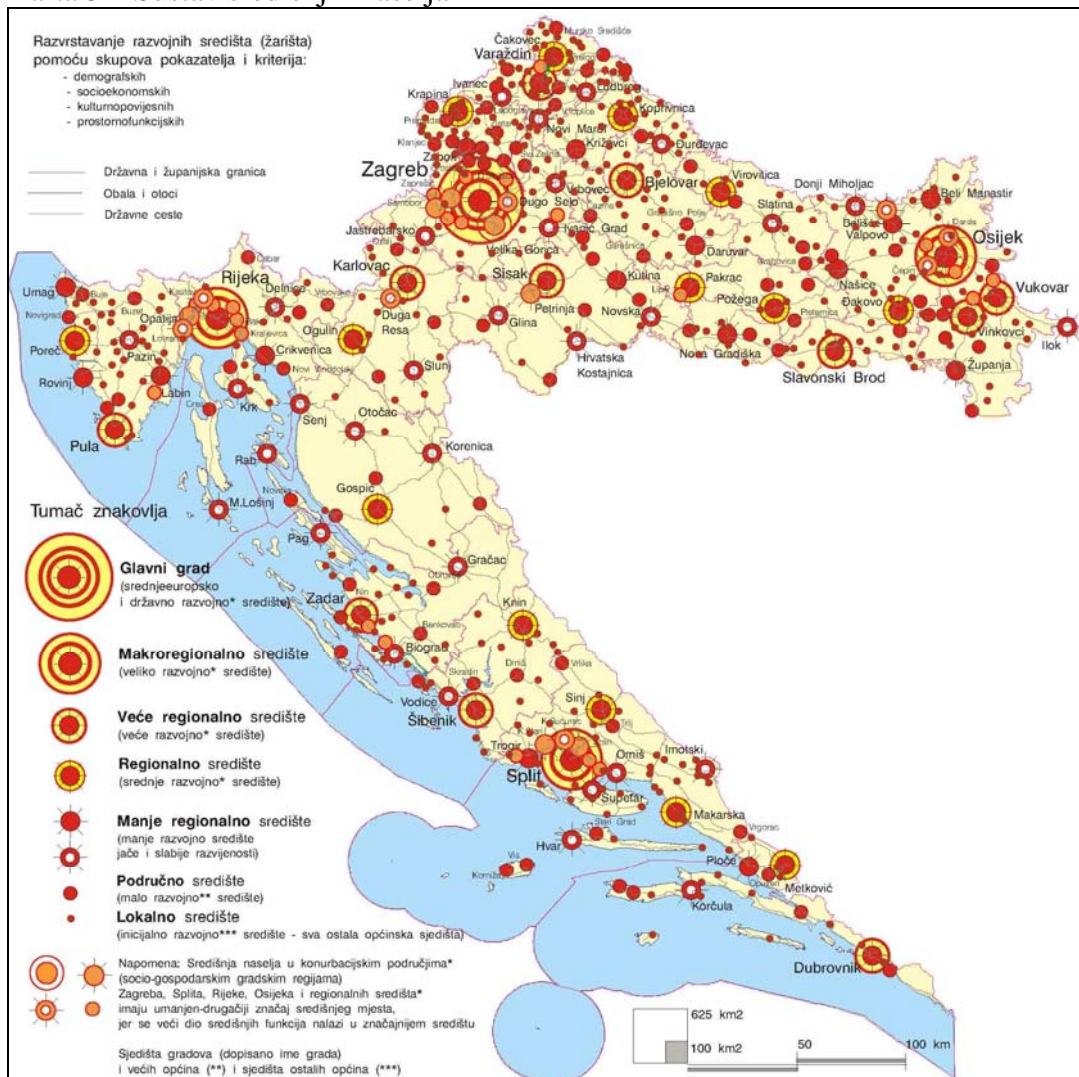
U Hrvatskoj postoji dobro razvijena mreža srednje velikih i manjih gradova. Gradovi su relativno ravnomjerno distribuirani na teritoriju države, no funkcije mnogih gradova su preslabe ili barem oslabljene nasuprot funkcija glavnoga grada – Zagreba i funkcija nekolicine obalnih gradova. Stoga je jedna od glavnih tema za razmatranje pitanje dostupnosti usluga od općeg interesa, te zadovoljenja javnih potreba.

Na području gradova odvijaju se procesi premještanja gospodarsko-proizvodnih aktivnosti iz njihovih središnjih dijelova prema periferiji, prvenstveno zbog manjih operativnih troškova. Time se u gradovima oslobađaju središnji prostori čija se ekonomska vrijednost višestruko povećava, no za njih od strane gradova uglavnom ne postoje zasebni

¹⁴ Republika Hrvatska (2007): *Okvir za usklađenost strategija 2007.-2013.*, Instrument pretprijetne pomoći (Republika Hrvatska), str. 11 na www.strategija.hr

planovi urbane regeneracije, već se njima gradske uprave bave u okviru važećih urbanističkih planova i propisa.

Karta 5 – Sustav središnjih naselja

Izvor: Elektronska baza podataka MZOPUG

Struktura sustava središnjih naselja u Hrvatskoj pokazuje da je u 740 većih središnjih naselja 2001. godine živjelo oko 3.000.000 stanovnika ili oko 67% ukupnog stanovništva Hrvatske. U metropolitanskom području grada Zagreba živjelo je oko 1.080.000 stanovnika, a u tri konurbacijska područja gradova Splita, Rijeke i Osijeka još oko 690.000 stanovnika. Razvitak harmonične hijerarhijske mreže središnjih naselja presudno je važan za postizanje ujednačenijih životnih uvjeta ukupnog stanovništva Hrvatske.

Značajni trendovi u ruralnim područjima

Gotovo sva poljoprivredno-ruralna područja u Hrvatskoj izložena su depopulaciji i dezertifikaciji i to ne od jučer. Situacija se dodatno pogoršala nakon Domovinskog rata, kada dolazi do urbanog egzodusa ratom zahvaćenih područja i osjetnog slabljenja proizvodno-industrijskog potencijala. Iznimku čine ona područja koja su neposredno uz veće urbane centre kao što je Zagreb, no ovdje opet dolazi do drugih problema izazvanih nekontroliranim

širenjem grada u prirodni i poljoprivredni prostor i stapanjem urbanog i ruralnog. Vanjski prsten Zagreba tako karakteriziraju tzv. peri-urbana područja s mješovitim funkcijama urbanog i ruralnog.

Unutar gospodarske aktivnosti ruralnih područja, poljoprivreda i dalje predstavlja osnovnu djelatnost. U strukturi poljoprivrednih gospodarstava u RH i dalje prevladavaju mala obiteljska gospodarstva koja proizvode uglavnom za vlastite potrebe. Od ukupno 190 000 poljoprivrednih gospodarstava, njih 63% raspolaže s manje od 3 hektara. Njihov je udio u tržišnoj proizvodnji vrlo mali.¹⁵

Ekonomski oporavak ruralnih zona primarno se odnosi na ona područja koja prihode crpe iz turističkog sektora, bilo da se radi o zdravstvenom, prirodnom, sportsko-rekreacijskom, kulturnom, eko, lovnom ili nekom drugom obliku turizma. Takva područja ne nalaze se samo na hrvatskoj obali. Prirodna, klimatska i geo-morfološka svojstva Hrvatske su raznolika, što u osnovi pogoduje turizmu. U posljednje vrijeme povećana je svijest o važnosti ekološke proizvodnje, no kapaciteti za realizaciju eko-poljoprivrede, posebno u odnosu na prirodne pogodnosti u slavonsko-baranjskoj regiji, daleko su od iskorištenih. Treći element koji je ključan za revitalizaciju ruralne ekonomije je razvijenost i rasprostranjenost/dostupnost usluga od općeg interesa kao i razgranatost prometne infrastrukture. Prometna je infrastruktura unazad 10 godina znatno unaprijeđena. Isto vrijedi i za telekomunikacijsku mrežu, no usluge od općeg interesa trebaju se, posebno u ruralnim krajevima, unaprijediti sukladno sadašnjim i budućim potrebama i standardima.

Od 2006. do 2009. godine hrvatskim je poljoprivrednicima na raspolaganju bio pretprijetni programi EU-a SAPARD. Od 2010. na raspolaganju je novi program EU-a IPARD, koji se provodi kroz tri prioriteta:

- Prioritet 1: Poboljšanje tržišne efikasnosti i provedba standarda Zajednice,
- Prioritet 2: Pripreme radnje za provedbu poljoprivredno-okolišnih mjera i LEADER-a,
- Prioritet 3: Razvoj ruralne ekonomije.

Navedeni programi razvitka ruralnog prostora imaju za cilj održivi razvoj seoskih područja, što znači osiguranje primjerenih radnih i životnih uvjeta u tim prostorima, te očuvanje prirodnog i kulturnog naslijeđa.¹⁶

Napredak transnacionalne i prekogranične integracije

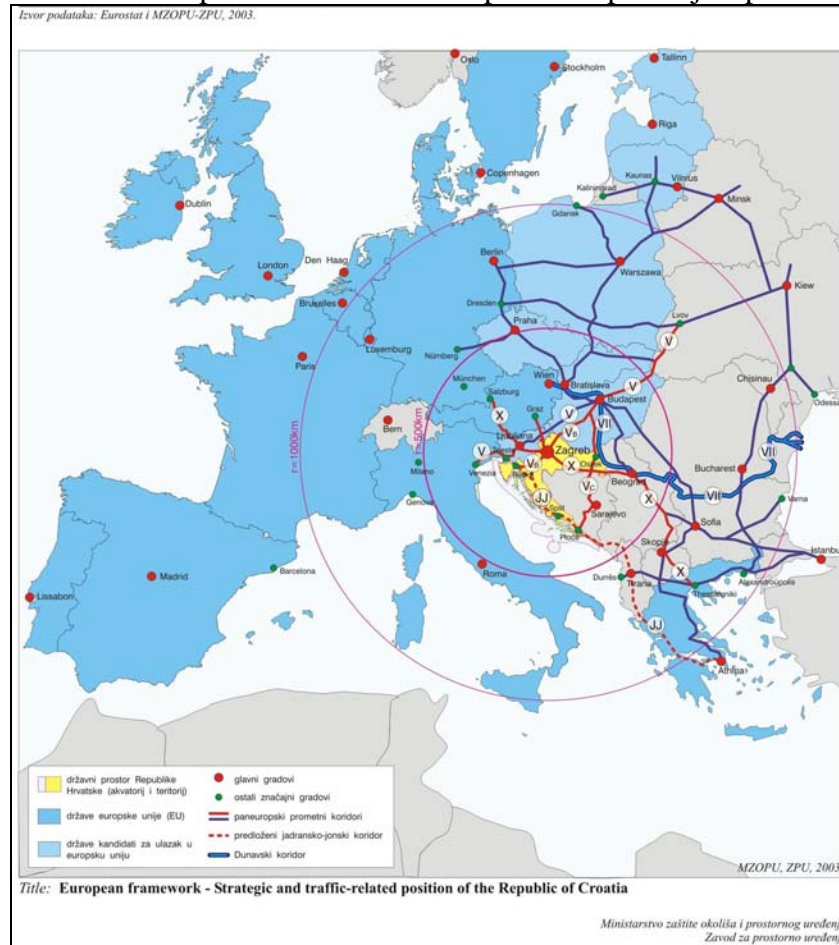
Hrvatska ima kopnene i 'vodene' susjede: na kopnu graniči sa Slovenijom, Mađarskom, Srbijom, Bosnom i Hercegovinom i Crnom Gorom, a s morske strane s Italijom. Od tih susjeda, Italija, Slovenija i Mađarska su u Europskoj Uniji.

Priroda prekograničnih interakcija uvjetovana je trima bitnim faktorima: (1) prekogranične interakcije inducirane su specifičnim oblikom i pozicijom Hrvatske u regiji Jugoistočne Europe, zbog čega su one neizbježne; (2) članstvo ili ne-članstvo u Uniji hrvatskih susjeda do sada je bio značajan ekonomski faktor koji je u slučaju zemalja članica djelovao kao 'magnet'; i (3) povijesno-kulturološke i tradicijske veze također su vrlo jake i igraju značajnu ulogu, kao imigracijski i kao emigracijski element, u oba smjera.

¹⁵ Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, 2010.

¹⁶ Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, 2010.

Karta 6 – Europski okvir -Strateški i prometni položaj Republike Hrvatske

Izvor: Elektronska baza podataka MZOPUG

Vezano uz pristupanje Europskoj Uniji, Hrvatska je u okviru druge komponente programa IPA – Prekogranična suradnja, u partnerstvu sa susjednim državama izradila šest bilateralnih programa prekogranične suradnje.

- Prekogranični programi s državama članicama EU:
 - IPA program Jadranske prekogranične suradnje,
 - IPA prekogranični program Mađarska-Hrvatska,
 - IPA prekogranični program Slovenija-Hrvatska.
- Prekogranični programi s državama nečlanicama EU:
 - IPA prekogranični program Hrvatska-Srbija,
 - IPA prekogranični program Hrvatska – Bosna i Hercegovina,
 - IPA prekogranični program Hrvatska-Crna Gora.

Također je bila uključena u izradu programa transnacionalne suradnje za Jugoistočnu Europu i Mediteran.

- Transnacionalni programi:
 - Transnacionalni program Jugoistočna Europa (SEE),
 - Transnacionalni program Mediteran.¹⁷

Svi su programi odobreni od strane Europske komisije. Provedba programa započela je tijekom 2008.

Preduvjet za ostvarivanje fizičkih prekograničnih veza svakako je kvalitetna prometna mreža. Hrvatsku presijecaju glavni paneuropski prometni koridori i njihovi ogranci, poput:

¹⁷ Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva, 2010.

- Koridora X: Pan TEN Koridor ide od Austrije kroz Grčku do Turske (Salzburg - Villach - Ljubljana - Zagreb - Beograd - Skopje - Solun). On je na osi JI (jugoistok) koju je definirala Grupa visoke razine. Hrvatski željeznički i cestovni dijelovi tog glavnog koridora ukupne su dužine 317 km odnosno 306 km.
- Ogranka Koridora Xa: Graz - Maribor - Zagreb.
- Ogranka Koridora Vb: Rijeka - Zagreb - Budimpešta.
- Ogranka Koridora Vc: Ploče - Sarajevo - Osijek - Budimpešta
- Koridora VII: rijeka Dunav s pritocima / rijeka Sava¹⁸

Karta 7 - Mreža paneuropskih prometnih koridora

Izvor: Republika Hrvatska (2007) *Operativni program za promet 2007.-2009.: Instrument za pretpristupnu pomoć* (Republika Hrvatska), str. 33 na www.strategija.hr

¹⁸ Republika Hrvatska (2007) *Operativni program za promet 2007.-2009.: Instrument za pretpristupnu pomoć* (Republika Hrvatska), str. 32na www.strategija.hr

2. Teritorijalne procjene novih i rastućih izazova i silnice koje su s time povezane

- Teritorijalne procjene klimatskih promjena ■
- Teritorijalni utjecaji globalizacije i međunarodne podjele rada ■
- Prostorno relevantna evolucija i izmijenjena energetska paradigma ■
- Područja na koje utječu značajne migracije izvana i/ili društvena polarizacija ■
- Područja/regije pod utjecajem strukturnih učinaka ekonomske/financijske krize ■

Primjeri značajnih teritorijalnih procjena klimatskih promjena (suše, šumski požari, poplave) prema vrsti regija/područja

Hrvatska je izložena utjecajima slijedećih najvažnijih klimatskih promjena: suša, poplava, šumskih požara, podizanju razine mora. Opasnost od šumskih požara, suša i podizanja razine mora postoji u obalnom dijelu, a najveće štete proizlaze upravo iz požara za vrijeme ljetnih mjeseci koji ugrožavaju ljudske živote i okoliš. Porast morske razine relativno je dugoročan problem, koji bi, procjenjuje se, mogao značajno utjecati na život ljudi i u konačnici inducirati tzv. ekološke migracije. Isto tako, na Jadranu se bilježi porast temperature mora i širenje opasnih vrsta algi zbog industrijskog onečišćenja u bazenu, što nepovoljno djeluje na njegovu bio-raznolikost. Suša je negativni klimatski utjecaj koji je osim na priobalju najčešći u poljoprivredno-intenzivnim nizinskim krajevima (Slavonija i Baranja), a dodatno ga pogoršava činjenica neadekvatnog i nedovoljno razvijenog sustava navodnjavanja. Opasnost od poplava prijete nizinsko-brežuljkastim krajevima – to su područja uz rijeku Dravu, Savu i Dunav, te uz rijeku Muru. Na području Gorskog kotara (gorski dio Hrvatske), konačno, evidentan je štetni utjecaj kiselih kiša koje uništavaju šumsku masu.

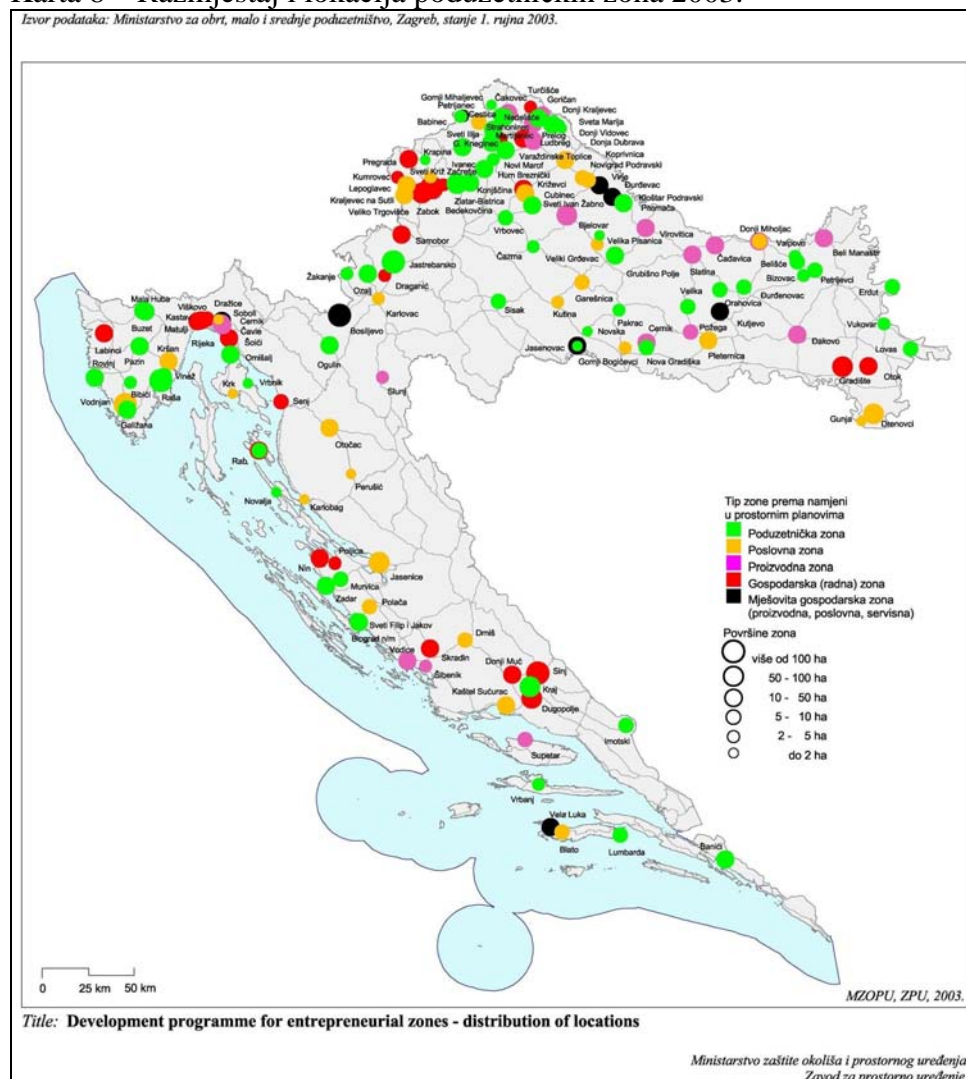
Neke od negativnih utjecaja moguće je ublažiti izgradnjom, proširenjem, održavanjem i upravljanjem adekvatnom infrastrukturom (misli se na infrastrukturu za poljoprivrednu hidro-melioraciju, odnosno na sustav za obranu od plavljenja rijeka), no druge će trebati rješavati u okviru šire makro-regionalne suradnje sa zemljama susjedima, što se primarno odnosi na probleme vezane uz Jadran.

Primjeri značajnih teritorijalnih utjecaja procesa globalizacije i s tim u vezi međunarodna podjela rada (koncentracija izravnih stranih ulaganja; gospodarsko-tehnološka područja specijalizacije; važni clusteri; premještanje aktivnosti)

Globalizacija je u Hrvatskoj najsnažnije utjecala na bankarski i trgovački sektor koji se u ovom trenutku i dalje ocjenjuju kao vitalni. U proizvodno-poduzetničkom sektoru situacija je drugačija, no i ovdje bilježimo određene promjene i pomake. Hrvatska poslovna infrastruktura sastoji se od 27 poduzetničkih centara, 18 poduzetničkih inkubatora, 15 slobodnih gospodarskih zona i 235 poduzetničkih zona. Kvaliteta infrastrukture i usluga koje se pružaju kroz ova tijela nije jedinstvena. Od 18 inkubatora u državi, 14 je u funkciji i u ranoj fazi razvoja. Najpoznatiji su poduzetnički inkubatori u Labinu, Porin (Rijeka), Tehnološki centar Split i najnoviji BIOS u Osijeku. Inkubatorima je u pravilu potrebno dosta pomoći za preuzimanje stvarne uloge inkubatora. U svim županijama koje zaostaju u razvoju postoje

problemi vezani uz poslovnu infrastrukturu koja je pretrpjela veliku ratnu štetu (79% ukupne ratne štete).¹⁹

Karta 8 – Razmještaj i lokacija poduzetničkih zona 2003.

Izvor: Elektronska baza podataka MZOPUG

Domaća proizvodnja povezana s izravnim stranim ulaganjima nije utvrđena kao važan dio izvoznog sektora. Do 1998. godine Hrvatska je primala samo male iznose izravnih stranih ulaganja (ISU) uglavnom vezano za postupak privatizacije. Manjak novih ISU u proizvodnji glavni je nedostatak u Hrvatskoj - ISU se u zemlji uglavnom odnose na financijske usluge i trgovinski sektor. Geografski položaj ISU nije ujednačen. Veći dio ISU ulijeva se u Zagreb, dok najmanje razvijene županije imaju vrlo niske stope ISU-a. U stvari, više od 75% svih ISU odlazi u Grad Zagreb, a ostalo svim drugim županijama.²⁰

¹⁹ Republika Hrvatska (2007) *Operativni program za regionalnu konkurentnost 2007.-2009.: Instrument za pretprijetnu pomoć* (Republika Hrvatska), str. 50-51 na www.strategija.hr

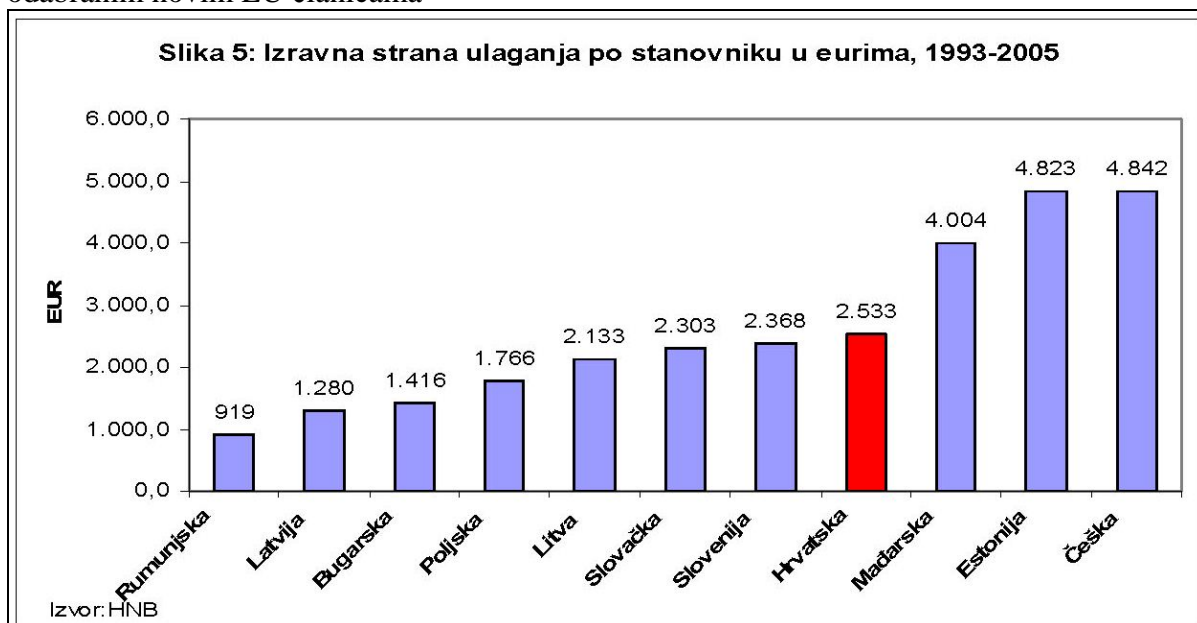
²⁰ Republika Hrvatska (2007) *Operativni program za regionalnu konkurentnost 2007.-2009.: Instrument za pretprijetnu pomoć* (Republika Hrvatska), str. 55-56 na www.strategija.hr

Tablica 6 - Izravna strana ulaganja (ISU) u Hrvatskoj 1993.-2006.Q3

Izravna inozemna ulaganja u Hrvatskoj 1993. - 2006Q3 (milijuni EUR)		
Zagrebačka	287.6	2,77%
Krapinsko-zagorska	155.3	1,50%
Sisačko-moslavačka	6.7	0,06%
Karlovačka	84	0,81%
Varaždinska	36.7	0,35%
Koprivničko-križevačka	42.7	0,41%
Bjelovarsko-bilogorska	12.6	0,12%
Primorsko-goranska	415.1	4,00%
Ličko-senjska	3.4	0,03%
Virovitičko-podravska	3.2	0,03%
Požeško-slavonska	16.9	0,16%
Brodsko-posavska	34.4	0,33%
Zadarska	318	3,06%
Osječko-baranjska	180	1,73%
Šibensko-kninska	17.1	0,16%
Vukovarsko-srijemska	10	0,10%
Splitsko-dalmatinska	526.9	5,07%
Istarska	296.8	2,86%
Dubrovačko-neretvanska	69.1	0,67%
Međimurska	58	0,56%
Grad Zagreb	7808	75,20%
Regije koje zaostaju u razvitku		6,49%

Izvor: Republika Hrvatska (2007) *Operativni program za regionalnu konkurentnost 2007.-2009.:* Instrument za pretpristupnu pomoć (Republika Hrvatska), str. 56 na www.strategija.hr

Grafikon 4– Izravna strana ulaganja po stanovniku u eurima, 1993.-2005., usporedba s odabranim novim EU članicama

Izvor: Republika Hrvatska (2007): *Okvir za usklađenost strategija 2007.-2013., Instrument pretpristupne pomoći* (Republika Hrvatska) na www.strategija.hr

U 2006. godini Hrvatska je zabilježila 2,8 milijarde eura izravnih stranih ulaganja (ISU). Ukupan priljev izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku od sredine 1990-ih do 2006 dosegao je 14,2 milijarde eura ili 3.206 eura po glavi stanovnika. Moguće je primijetiti kako Hrvatska bilježi dobre rezultate u usporedbi s odabranim novim državama članicama EU vezano uz priljev izravnih stranih ulaganja. Međutim, za razliku od novih država članica, priljev ISU u Hrvatsku usredotočen je na nekoliko sektora. Samo pet industrijskih grana dobilo je više od 65% ukupnog priljeva izravnih stranih ulaganja: financijsko posredovanje 31,1%, telekomunikacije 13,5%, kemijska industrija 14,9%, proizvodnja koksa i naftnih derivata 4,7% i trgovina na veliko 4,1% ukupnog priljeva ISU-a. Nejednolik tok izravnih stranih ulaganja i dominacija *brownfield* ulaganja naglašavaju potrebu za poboljšanjem poslovne i ulagačke klime ili općenito potrebu za strukturnim reformama koje će povećati konkurentnost cjelokupnog gospodarstva i njegovu privlačnost ulagačima, posebice onim stranim.²¹

Primjeri značajne, prostorno relevantne evolucije koja se odnosi na izmijenjenu energetska paradigmu (*područja koja imaju dobiti od razvoja obnovljive energije; učinci nestabilnih cijena energenata na mobilnost; smještaj glavnih investicija koje se odnose na energetska sektor itd.*)

2009. godine donesena je nova Strategija energetskog razvoja Republike Hrvatske. Cilj te Strategije je da Republika Hrvatska u neizvjesnim uvjetima globalnog tržišta energije i uz oskudne domaće energetske resurse izgradi održivi energetska sustav.²²

Strategija predviđa izgradnju novih termoelektrana i hidroelektrana, početak nuklearnog programa i korištenje obnovljivih izvora energije. Osim termoelektrana koje trebaju činiti osnovu energetskog razvoja, značajna je novost predviđeno pokretanje nuklearnog programa te do 2012. godine donošenje konačne odluke o izgradnji nuklearne elektrane. Isto tako, Strategijom se predviđa izgradnja novih velikih hidroelektrana te zadržavanje udjela HE i obnovljivih izvora energije na dosadašnjih 35%, što bi uz prosječan godišnji porast potrošnje električne energije od 4.1% značilo važniju ulogu obnovljivih izvora energije, premda se eksplicitno ne spominje ciljani udio, osim projekcije od 9.2%. Što se tiče Sunčeve energije, nastavlja se s poticanjem dobivanja električne energije iz fotonaponskih sustava. Planska predviđanja daju veliki značaj vjetro-elektranama, osobito u zaobalnom području. Jedna od važnih stavki u Energetskoj strategiji jest dovršenje plinifikacije Hrvatske izgradnjom magistralnog plinovoda tlaka 75 bara, izgradnja terminala za ukapljeni plin (LNG) te poticanje primjene ukapljenog plina na otocima i u područjima izvan dosega standardne distribucije plina. Također, bitno je skrenuti pažnju na namjeru primjene malih kogeneracijskih postrojenja i dizalica topline.

Prema podacima iz 2005., 43,9% energije troši se u kućanstvima, 26,9% u sektoru usluga, 24,2 % u industriji, a s 5% sudjeluju promet, poljoprivreda i graditeljstvo.²³ Izmijenjena energetska paradigma ima nekoliko osnovnih ciljeva: povećati energetska

²¹ Republika Hrvatska (2007): *Okvir za usklađenost strategija 2007.-2013., Instrument pretprijetne pomoći* (Republika Hrvatska), str. 12 na [\[www.strategija.hr\]](http://www.strategija.hr)

²² Hrvatski Sabor: *Strategija energetskog razvoja RH, 2009.* na [\[http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_10_130_3192.html\]](http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_10_130_3192.html)

²³ Republika Hrvatska: *Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost* (Republika Hrvatska, 2005.), str. 144

učinkovitost postojećih sustava; te povećati udio korištenja obnovljivih izvora energije, posebno energije vjetrova, sunca i biomase. Kako se za Hrvatsku u budućnosti očekuje porast uvoza električne energije, energetska učinkovitost i obnovljivi izvori energije imat će sve veći značaj.

Tablica 7 - Energija

PRIMARNA ENERGIJA <i>PRIMARY ENERGY</i>		u PJ <i>PJ</i>					
	Proizvodnja <i>Production</i>			Ukupna potrošnja <i>Total supply</i>			
	2005.	2006.	2007.	2005.	2006.	2007.	
Ukupno <i>Total</i>	197,23	208,76	195,44	411,66	410,56	416,78	
Ugljen i koks <i>Coal and coke</i>	-	-	-	32,95	31,61	33,74	
Ogrjevno drvo <i>Fuel wood</i>	14,77	17,18	15,11	14,77	15,28	13,31	
Tekuća goriva <i>Liquid fuels</i>	1)	1)	1)	181,87	185,15	189,70	
Sirova nafta <i>Crude oil</i>	40,11	38,90	37,27	1)	1)	1)	
Prirodni plin <i>Natural gas</i>	79,75	94,26	100,13	101,06	99,86	114,22	
Vodna snaga <i>Hydro power</i>	62,40	58,18	42,22	62,40	58,18	42,22	
Električna energija <i>Electricity</i>	1)	1)	1)	18,41 ²⁾	20,24 ²⁾	22,90 ²⁾	
Ostali obnovljivi izvori <i>Other renewables</i>	0,20	0,24	0,71	0,20	0,24	0,69	

1) Transformirana energija je količinski iskazana u drugom obliku energije i zato, da ne bi došlo do dupliciranja podataka, na ovome mjestu nije količinski iskazana.
2) Neto uvoz električne energije
1) To avoid duplication of data the quantity of transformed energy is presented in the different form of energy and it won't be given here as well.
2) Net electricity import

ENERGIJA <i>ENERGY</i>		u PJ <i>PJ</i>					
	Uvoz <i>Import</i>			Izvoz <i>Export</i>			
	2005.	2006.	2007.	2005.	2006.	2007.	
Ukupno <i>Total</i>	327,47	324,86	341,89	108,34	121,15	119,35	
Ugljen i koks <i>Coal and coke</i>	31,51	35,56	35,69	1,08	1,14	1,29	
Sirova nafta <i>Crude oil</i>	182,57	167,97	191,32	-	-	-	
Ogrjevno drvo <i>Fuel wood</i>	0,00	0,00	0,03	0,00	1,92	1,86	
Naftni derivati <i>Petroleum products</i>	43,34	53,10	50,86	79,00	77,95	85,42	
Prirodni plin <i>Natural gas</i>	38,56	38,30	35,87	15,18	30,45	25,56	
Električna energija <i>Electricity</i>	31,49	29,93	28,12	13,08	9,69	5,22	

Izvor: Energetski institut «Hrvoje Požan»
Source: Energy institute «Hrvoje Požan»

PROIZVODNJA I POTROŠNJA PRIMARNE ENERGIJE OD 2005. DO 2007.
PRIMARY ENERGY PRODUCTION AND SUPPLY, 2005 - 2007

u PJ
PJ

■ proizvodnja primarne energije
Primary Energy Production

■ ukupna potrošnja primarne energije
Total Primary Energy Supply

Statističke informacije 2009. *Statistical Information* 57

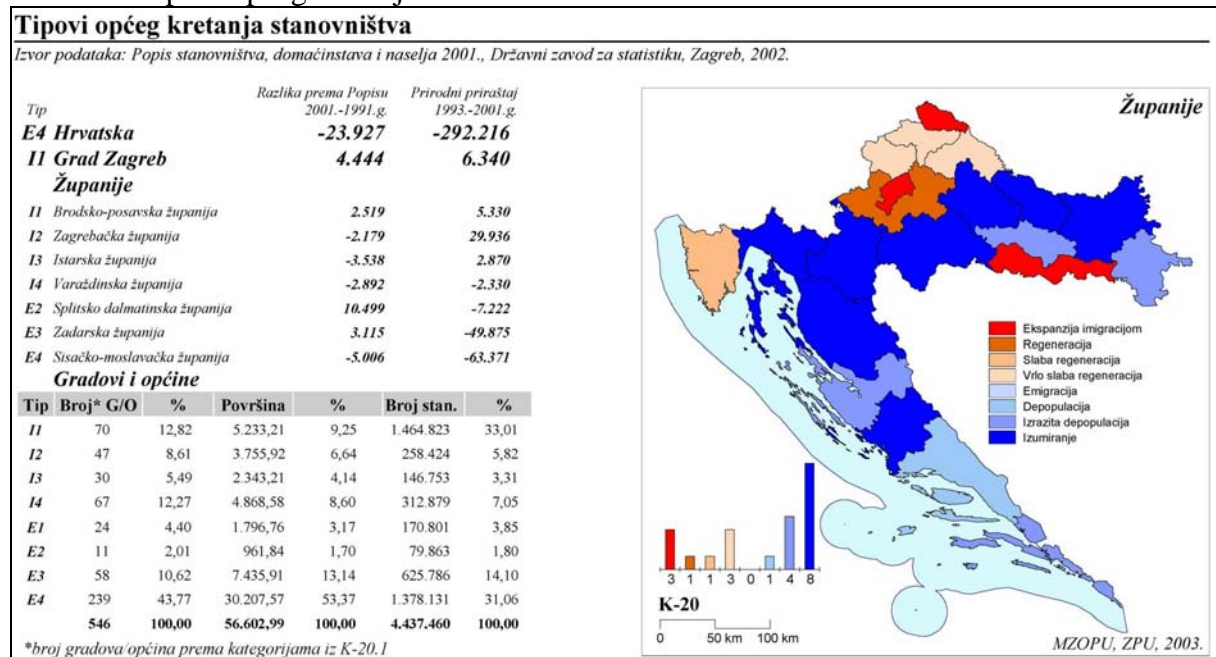
Izvor: Republika Hrvatska (2009): Statističke informacije 2009. (Državni zavod za statistiku), str. 77 na <http://www.dzs.hr/>

Primjeri područja na koje utječu značajne migracije izvana i/ili društvena polarizacija koja zahtijeva specifične mjere

Područja koja bismo mogli izdvojiti kao ona na koje utječu migracije i društvena polarizacija svakako su veliki i veći gradovi, u prvom redu grad Zagreb. Na primjeru grada Zagreba vidjet ćemo da migracijski pritisci dolaze iz nekoliko smjerova: (1) U prvom redu, treba spomenuti znatan migracijski priljev u Zagreb početkom 1990.-ih godina kojem je uzrok bio Domovinski rat. Velik broj stanovništva nije se vratio u svoje tada okupirane domove bilo da su oni bili u Hrvatskoj ili u susjednim zemljama. (2) Zatim, sve izraženija monocentričnost ekonomskih, administrativnih, obrazovnih i drugih funkcija dodatno je potaknula već tradicionalni egzodus iz ruralnih, teško dostupnih i manjih urbanih sredina prema većim centrima. (3) Konačno, ovakvoj slici pridonosi nedovoljna razvijenost mreže usluga od općeg interesa.

Najveći broj migracija unutar Hrvatske usmjeren je prema gradu Zagrebu i nekolicini većih gradova kao što su Osijek, Rijeka, Split i Zadar, a uzroci su im primarno obrazovni i ekonomski. Promjena ekonomskog sustava početkom 1990.-ih godina (iz planske u tržišnu ekonomiju) zajedno s poraćem sa sobom su donijeli specifičnu tranziciju koja je proizvela snažne društvene poremećaje i šokove. Nastali društveni disbalansi ne mogu se stoga promatrati samo u svjetlu urbane fenomenologije i sociologije, već traže sveobuhvatan, konteksturaliziran, društveno-povijesni pristup.

Karta 9 – Tipovi općeg kretanja stanovništva

Izvor: Elektronska baza podataka MZOPUG

Tablica 8 – Doseljeno i odseljeno stanovništvo u 2007., pregled po županijama

	Doseljeni <i>Immigrants</i>		Odseljeni <i>Emigrants</i>		Migracijski saldo <i>Net migration</i>
	iz druge županije <i>From another county</i>	iz inozemstva <i>From abroad</i>	u drugu županiju <i>Into another county</i>	u inozemstvo <i>Abroad</i>	
Republika Hrvatska <i>Republic of Croatia</i>	32 418	14 622	32 418	9 002	-1)
Zagrebačka županija <i>County of Zagreb</i>	5 052	828	3 452	328	2 100
Krapinsko-zagorska županija <i>County of Krapina-Zagorje</i>	649	123	762	54	-44
Sisačko-moslavačka županija <i>County of Sisak-Moslavina</i>	1 267	576	1 534	1 464	-1 155
Karlovačka županija <i>County of Karlovac</i>	802	354	956	458	-258
Varaždinska županija <i>County of Varaždin</i>	712	172	644	101	139
Koprivničko-križevačka županija <i>County of Koprivnica-Križevci</i>	604	117	669	74	-22
Bjelovarsko-bilogorska županija <i>County of Bjelovar-Bilogora</i>	637	222	1 097	285	-523
Primorsko-goranska županija <i>County of Primorje-Gorski kotar</i>	2 064	858	1 830	340	752
Ličko-senjska županija <i>County of Lika-Senj</i>	558	215	553	387	-167
Virovitičko-podravska županija <i>County of Virovitica-Podravina</i>	485	233	850	279	-411
Požeško-slavonska županija <i>County of Požega-Slavonia</i>	412	173	684	253	-352
Brodsko-posavska županija <i>County of Slavonski Brod-Posavina</i>	781	824	1 426	362	-183
Zadarska županija <i>County of Zadar</i>	1 790	1 376	1 134	404	1 628
Osječko-baranjska županija <i>County of Osijek-Baranja</i>	1 306	721	2 038	1 042	-1 053
Šibensko-kninska županija <i>County of Šibenik-Knin</i>	986	770	968	362	426
Vukovarsko-srijemska županija <i>County of Vukovar-Sirmium</i>	1 267	854	1 714	598	-191
Splitsko-dalmatinska županija <i>County of Split-Dalmatia</i>	1 746	1 693	2 208	510	721
Istarska županija <i>County of Istria</i>	1 545	1 023	974	237	1 357
Dubrovačko-neretvanska županija <i>County of Dubrovnik-Neretva</i>	656	910	803	245	518
Međimurska županija <i>County of Međimurje</i>	258	142	438	85	-123
Grad Zagreb <i>City of Zagreb</i>	8 841	2 438	7 684	1 134	2 461

1) Podatak za ukupno ne iskazuje se jer su uključena i preseljenja unutar Republike Hrvatske.
1) Data for total is not presented since data on migrations within the Republic of Croatia were included as well.

Izvor: Republika Hrvatska (2009): Statističke informacije 2009. (Državni zavod za statistiku), str. 77 na <http://www.dzs.hr/>

Područja/regije koja će vjerojatno posebno biti pod utjecajem strukturnih učinaka ekonomske/financijske krize (metropolitanska područja, područja sa značajnim proizvodnim aktivnostima, ruralna područja, turistička područja itd.)

Europska je komisija za ekonomska i financijska pitanja ocijenila da Hrvatska mora provesti sveobuhvatne reforme s ciljem rješavanja strukturalnih problema u gospodarstvu. Prema Komisijinoj ocjeni za 2009.-u Hrvatska ima djelotvorno tržišno gospodarstvo i moći će se nositi s konkurentnim pritiscima EU, pod uvjetom provedbe sveobuhvatne strukturne reforme.²⁴ Provedba sveobuhvatne strukturne reforme ujedno je i odgovor na pritiske izazvane globalnom krizom. Premda se očekivalo da će se u glavnoj gospodarskoj grani – turizmu – zbog globalne recesije prihodi od turizma značajno smanjiti, turistički se sektor pokazao uvjetno stabilnim i nije slijedio najavljene negativne trendove. Najveće pritiske proživjet će svakako područja u kojima je jedna od glavnih gospodarskih grana brodogradnja (priobalje), ali i veći gradovi sa svojim urbaniziranim prstenima u kojima je smještena većina preostalog gospodarstva. Problemi hrvatske ekonomije i gospodarstva najvećim su dijelom strukturne prirode, i tek su neznatno vezani uz globalne financijske tokove, što je očigledno imamo li u vidu mali udjel izravnih stranih investicija u zemlji vezanih na gospodarstvo.

U prilog tome, u Hrvatskoj je u prvih 10 mjeseci 2009. godine zabilježen kontinuirani trend pada industrijske proizvodnje, što je rezultiralo time da je ona kumulativno kroz taj period manja za 9,6%. Većina grana prerađivačke industrije bilježi nastavak pada. Silazni trend industrijske proizvodnje bilježimo i 2010. godine, osim u sektoru energije.²⁵

²⁴ Bađun, Marijana (2009) 'Hrvatsko gospodarstvo na putu prema EU: nužno rješavanje strukturalnih problema', *Aktualni osvrti Instituta za javne financije*, br. 13, str. 1

²⁵ Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, 2010.

3. Razvoj prostorno značajnih politika

- Sveobuhvatni pristupi s povećanom vertikalnom i horizontalnom suradnjom ■
- Održivi oblici teritorijalnog razvoja ■
- Jačanje konkurentnost specifičnih regija/područja ■
- Smanjenje utjecaja klimatskih promjena na razvoj teritorija ■
- Prostorni razvoj i obnovljivi izvori energije ■
- Prostorni učinci društvene polarizacije ■
- Teritorijalna integracija duž granica ■

Primjeri većeg intenziteta sveobuhvatnih pristupa s povećanom vertikalnom i horizontalnom suradnjom

Od sveobuhvatnih politika koje je potrebno provoditi na vertikalnoj i horizontalnoj razini izdvojiti ćemo politiku prostornog uređenja, politiku zaštite okoliša, regionalnog razvoja, i gospodarsku politiku.

1. Prostorno uređenje zakonski je regulirano Zakonom o prostornom uređenju i gradnji²⁶ i propisima na temelju tog Zakona. Zakon kao polazišta za realizaciju sveobuhvatne prostorne politike navodi slijedeća načela:

- načelo horizontalne integracije u zaštiti prostora;
- načelo vertikalne integracije i usuglašavanja interesa;
- načelo sudjelovanja javnosti i pristupa informacijama i podacima;
- načelo ostvarivanja i zaštite javnog i pojedinačnog interesa.

Od ciljeva važno je istaći osiguranje prostorne održivosti u odnosu na racionalno korištenje i očuvanje kapaciteta prostora na kopnu, moru i priobalju u svrhu učinkovite zaštite prostora. Kao jednu od mjera u svrhu zaštite prostora može se navesti Zakonom o prostornom uređenju i gradnji određenim zaštićenim obalnim područjem mora (ZOP) kao područja od posebnog interesa za RH. ZOP obuhvaća sve otoke, pojas kopna u širini 1 000 m od obalne crte i pojas mora u širini od 300 m od obalne crte. Uredbom o uređenju i zaštiti ZOP-a određeni su posebni uvjeti za planiranje, uređenje i korištenje prostor obalnog područja.

2. Zaštita okoliša zakonski je regulirana u prvom redu Zakonom o zaštiti okoliša²⁷. Prema Zakonu zaštita okoliša temelji se na uvažavanju općeprihvaćenih načela zaštite okoliša, poštivanju načela međunarodnog prava zaštite okoliša i uvažavanju znanstvenih spoznaja. Zakonska načela u zaštiti okoliša su:

- načelo održivog razvitka;
- načelo predostrožnosti;
- načelo očuvanja vrijednosti prirodnih dobara, biološke raznolikosti i krajobraza;
- načelo zamjene i/ili nadomještanja;
- načelo otklanjanja i sanacije štete u okolišu na izvoru nastanka;
- načelo cjelovitog pristupa;
- načelo suradnje;
- načelo onečišćivač plaća;
- načelo pristupa informacijama i sudjelovanja javnosti;
- načelo poticanja;
- načelo prava na pristup pravosuđu.

²⁶ Zakon o prostornom uređenju i gradnji (NN 76/07, 38/09)

²⁷ Zakon o zaštiti okoliša (NN 110/07)

Ostali važniji dokumenti koji omogućuju koordinaciju politike zaštite okoliša su:

- Nacionalna strategija zaštite okoliša,²⁸
 - Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske,²⁹
- a propisi su:
- Zakon o otpadu, i drugi (sektorski) zakoni koji sadrže segment zaštite okoliša,³⁰
 - Uredba o procjeni utjecaja zahvata na okoliš,³¹
 - Uredba o strateškoj procjeni utjecaja plana i programa na okoliš,³²
 - Uredba o informiranju i sudjelovanju javnosti i zainteresirane javnosti u pitanjima zaštite okoliša,³³
 - Uredba o informacijskom sustavu zaštite okoliša,³⁴
 - Uredba o postupku utvrđivanja objedinjenih uvjeta zaštite okoliša.³⁵

2.1. Neke mjere prostornog uređenja i zaštite okoliša na horizontalan način objedinjuje Državna uprava za zaštitu i spašavanje, čije je zakonsko djelovanje regulirano Zakonom o zaštiti i spašavanju³⁶. Uprava je pristupila izradi Hrvatske platforme za smanjenje rizika od katastrofa kao strategijsko-političkog dokumenta koji osigurava sudjelovanje svih čimbenika društva. Cilj je Platforme osigurati multisektorski pristup temama kao što su potresi, obrambeni nasipi i retencije, utjecaji klimatskih promjena, razvoj industrije i energetskih postrojenja.³⁷

3. Regionalna politika regulirana je Zakonom o područjima posebne državne skrbi³⁸ (PPDS), Zakonom o brdsko-planinskim područjima³⁹, Zakonom o obnovi i razvoju Grada Vukovara⁴⁰ i Zakonom o otocima^{41 42}. S ciljem ravnomjernijeg regionalnog razvoja 2009. godine je donesen Zakon o regionalnom razvoju⁴³, a u izradi je Strategija regionalnog razvoja RH kojom će se utvrditi razvojni ciljevi i definirati dodatni instrumenti regionalnog razvoja.⁴⁴

4. Vezano za gospodarsku politiku i postupak reforme Vlada Republike Hrvatske usvojila je Strateški okvir za razvoj 2006.-2013. (SOR) kao glavni strateški dokument koji usmjerava odluke i djelovanje u području gospodarske politike do 2013. godine. Ciljevi, instrumenti i mjere utvrđeni u SOR-u dalje se razrađuju u Pretpristupnom ekonomskom programu (on se

²⁸ Nacionalna strategija zaštite okoliša (NN 46/02)

²⁹ Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske (NN30/09)

³⁰ Zakon o otpadu (NN 178/04, 111/06, 60/08, 87/09)

³¹ Uredba o procjeni utjecaja zahvata na okoliš (NN64/08, 67/09)

³² Uredba o strateškoj procjeni utjecaja plana i programa na okoliš (NN64/08)

³³ Uredba o informiranju i sudjelovanju javnosti i zainteresirane javnosti u pitanjima zaštite okoliša (NN 64/08)

³⁴ Uredba o informacijskom sustavu zaštite okoliša (NN68/08)

³⁵ Uredba o postupku utvrđivanja objedinjenih uvjeta zaštite okoliša (NN114/08)

³⁶ Zakon o zaštiti i spašavanju (NN 174/04, 79/07, 38/09)

³⁷ Državna uprava za zaštitu i spašavanje, 2010.

³⁸ Zakon o područjima posebne državne skrbi (NN 44/96, 57/96, 124/97, 73/00, 87/00, 94/01, 88/02, 26/03 i pročišćena verzija 42/05, 90/05, 86/08)

³⁹ Zakonom o brdsko-planinskim područjima (NN 12/02, 32/02, 117/03, 42/05, 90/05, 80/08)

⁴⁰ Zakon o obnovi i razvoju Grada Vukovara (NN 44/01, 90/05)

⁴¹ Zakon o otocima (NN34/99, 32/02, 33/06)

⁴² Republika Hrvatska (2007) *Operativni program za regionalnu konkurentnost 2007.-2009.: Instrument za pretpristupnu pomoć* (Republika Hrvatska), str. 127-128 na [\[www.strategija.hr\]](http://www.strategija.hr)

⁴³ Zakon o regionalnom razvoju (NN 153/09)

⁴⁴ Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva, 2010.

izrađuje i dostavlja Europskoj komisiji svake godine), koji daje kratak pregled do sada ostvarenih mjera kao i prikaz planiranih mjera u sljedećem trogodišnjem razdoblju vezano uz ciljeve i mjere definirane SOR-om u okviru strukturnih reformi i makroekonomske politike.⁴⁵

5. Kao instrument horizontalne i vertikalne koordinacije politika posebno treba istaknuti Strategiju održivog razvitka Republike Hrvatske koja je usmjerena na dugoročno djelovanje u osam ključnih područja: 1. poticanje rasta broja stanovnika RH; 2. okoliš i prirodna dobra; 3. usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju; 4. ostvarivanje socijalne i teritorijalne kohezije i pravde; 5. postizanje energetske neovisnosti i rasta učinkovitosti korištenja energije; 6. jačanje javnog zdravstva; 7. povezivanje Republike Hrvatske; 8. zaštitu Jadranskog mora, priobalja i otoka. Riječ je o osam ključnih izazova održivog razvitka na kojima se temelje i strateški pravci razvitka Republike Hrvatske.

Primjeri mjera i procedura koji vode do održivijih oblika teritorijalnog razvoja

Zakon o prostornom uređenju i gradnji⁴⁶ predviđa, među ostalim, mjere praćenja stanja u prostoru, izrade izvješća o stanju u prostoru na državnoj i regionalnoj razini, te vođenja informacijskog sustava prostornog uređenja koji je sastavni dio sveobuhvatne Nacionalne infrastrukture prostornih podataka (NIPP).

Zakon usmjerava teritorijalni razvoj kroz izradu obaveznih dokumenata prostornog uređenja:

1. Na državnoj razini to su: Strategija prostornog razvoja i Program prostornog uređenja Republike Hrvatske, te prostorni planovi područja posebnih obilježja. Strategija i Program prostornog uređenja države iz 1999. godine temeljni su stratejski dokumenti koji obuhvaćaju cjelovito pitanje održivog razvoja i uređenja naselja.
2. Na regionalnoj razini obavezni dokumenti su prostorni plan županije, odnosno Grada Zagreba te prostorni plan područja posebnih obilježja.
3. Konačno, dokumenti prostornog uređenja lokalne razine su prostorni plan uređenja velikoga grada/grada/odnosno općine, urbanistički plan uređenja i detaljni plan uređenja.

Svaki zahvat u prostoru provodi se u skladu s dokumentima prostornog uređenja, posebnim propisima i lokacijskom dozvolom.

Postojeće zakonodavstvo decentralizira politiku prostornog uređenja tako što se lokalnim vlastima osigurava gospodarenje, zaštita i upravljanje prostorom. Prostorne planove uređenja općina i gradova, u postupku otvorenom građanima, donosi lokalna samouprava. Oni su osnovna podloga za planiranje korištenja, uređenje i gospodarenje prostorom općina i gradova. Time se ostvaruju uvjeti za društveni i gospodarski razvoj, zaštitu okoliša, te racionalno korištenje prirodnih i povijesnih dobara na načelu integriranog pristupa planiranju prostora.

U smislu procedura, zakonska je obaveza osigurati transparentnu i demokratsku proceduru pri donošenju prostornih planova svih razina, koja omogućuje uključivanje svih zainteresiranih dionika. To se osigurava kroz jednu ili više prethodnih rasprava, javnu raspravu, javni uvid, primjedbe na prijedlog plana i mogućnost ponavljanja javne rasprave.

⁴⁵ Republika Hrvatska (2007): *Okvir za usklađenost strategija 2007.-2013., Instrument pretpristupne pomoći* (Republika Hrvatska), str. 18-19 na [\[www.strategija.hr\]](http://www.strategija.hr)

⁴⁶ Zakon o prostornom uređenju i gradnji (NN 76/07, 38/09)

Tek nakon iscrpljivanja propisane procedure predstavničko tijelo može donijeti odluku o usvajanju plana.

Primjeri mjera/politika koji će vjerojatno ojačati konkurentnost specifičnih regija/područja (*potpora clusterima; atraktivnost stranih investicija; re-kvalifikacija ljudskih resursa*)

Konkurentnost regija u nadležnosti je gospodarske i regionalne politike RH. Mjere kojima se daje potpora *cluster-ima* i izravnim stranim ulaganjima provodi Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva (MINGORP). Navedeno je detaljno izneseno u poglavlju 'Primjeri značajnih teritorijalnih utjecaja procesa globalizacije i s tim u vezi međunarodna podjela rada'.

Rekvalifikacijom ljudskih resursa zajednički se bave politike zapošljavanja i rada (MINGORP, HZZ-Hrvatski zavod za zapošljavanje) te obrazovanja (MZOS-Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta). Istovremeno, regionalna razina (županije) i lokalna zajednica (općine, gradovi) predlažu strategije svog endogenog razvoja i usklađuju ih s državnom razinom. Ovakav sveobuhvatni dvosmjerni sustav (tzv. *top-down* i *bottom-up*) treba dodatno poticati i povezivati s europskim politikama i fondovima.

Operativni program za regionalnu konkurentnost 2009.-2013. priprema je za korištenje strukturnih fondova EU. U smislu predloženih gospodarskih prioriteta i mjera, on nastavlja s intervencijama koje su dokazale svoju vrijednost, imajući u vidu ciljeve Lisabonske strategije.

Ciljane mjere Programa odnose se na:

- usluge za male i srednje poduzetnike,
- stratešku suradnja između trgovačkih društava,
- izgradnju poduzetništva u sektoru istraživanja,
- razvitak poslovnog i investicijskog okruženja,
- unapređenje provedbe razvojnih politika,
- poslovnu infrastrukturu za gospodarsku djelatnost s dodanom vrijednošću.⁴⁷

Na područja tržišta rada, neke od aktivnih mjera su:

- Nacionalni akcijski plan zapošljavanja (NAPZ).

Mjere navedene u NAPZ-u usmjerene su na poticanje zapošljavanja i socijalnog uključenja preko raznih oblika osposobljavanja. Uz osposobljavanje, NAPZ također donosi mjere kojima je cilj poticanje poduzetništva i povoljnijeg poslovnog okruženja.

- Jačanje institucionalnih kapaciteta HZZ-a.

HZZ je nezavisna javna institucija u vlasništvu države. Sastoji se od Središnjeg ureda, mreže od 22 regionalna i 94 lokalna ureda. On bi trebao preuzeti proaktivniju ulogu u smanjivanju nesklada između traženih i ponuđenih vještina na tržištu rada, poboljšati svoju uslugu posredništva te unaprijediti svoje ukupno djelovanje. Kako bi se to postiglo, potrebno je decentralizirati i reorganizirati HZZ što je već započeto u okviru projekta CARDS za 2003. godinu.⁴⁸

⁴⁷ Republika Hrvatska (2007) *Operativni program za regionalnu konkurentnost 2007.-2009.: Instrument za pretpristupnu pomoć* (Republika Hrvatska), str. 61 na [\[www.strategija.hr\]](http://www.strategija.hr)

⁴⁸ Republika Hrvatska (2007): *Okvir za usklađenost strategija 2007.-2013., Instrument pretpristupne pomoći* (Republika Hrvatska), str. 19-20 na [\[www.strategija.hr\]](http://www.strategija.hr)

S obzirom na ekonomsku krizu, zabilježeni kontinuirani pad proizvodnje i rast nezaposlenosti u RH, mjere vezane uz tržište rada i gospodarstvo treba prilagoditi trenutku i potaknuti njihovu ubranu sinergiju s gospodarskim i znanstveno-istraživačkim sektorima.

Primjeri mjera/politika koji će vjerojatno spriječiti i smanjiti utjecaj klimatskih promjena na razvoj teritorija

Politika zaštite okoliša između ostalog određuje provođenje Procjene utjecaja na okoliš (PUO) i Strateške procjene utjecaja na okoliš (SUO). Procjene utjecaja na okoliš u RH se provode za pojedine razvojne projekte još od 1984. godine, kada je postupak bio definiran Zakonom o prostornom planiranju i uređivanju prostora. 1994. godine donesen je Zakon o zaštiti okoliša⁴⁹ kada je reguliran postupak procjene utjecaja na okoliš. Način provedbe procjena regulira Pravilnik o procjeni utjecaja na okoliš⁵⁰. 2007. godine donesen je novi Zakon o zaštiti okoliša, a nešto kasnije i spomenute Uredba o procjeni utjecaja zahvata na okoliš te Uredba o strateškoj procjeni utjecaja plana i programa na okoliš, kojima se ove procedure u potpunosti usklađuju sa zakonodavstvom Europske Unije.

Na snazi je i niz drugih propisa i akata iz područja zaštite okoliša kojima je cilj sprečavanje i ublažavanje posljedica klimatskih promjena. Uz spomenute dokumente, to su svakako Nacionalna strategija zaštite okoliša i Operativni program za okoliš 2007.-2009. koji konkretizira prioritete i mjere s područja zaštite okoliša.⁵²

- Prioritetna os 1 – Razvoj infrastrukture za gospodarenje otpadom radi uspostave cjelovitog sustava gospodarenja otpadom u Hrvatskoj
 - Mjera 1.1. – Uspostava novih centara za gospodarenje otpadom na županijskoj/regionalnoj razini,
 - Mjera 1.2 - Sanacija lokacija visoko onečišćenih otpadom (crne točke).
- Prioritetna os 2 – Zaštita vodnih resursa Hrvatske kroz poboljšanje sustava vodoopskrbe te integriranog sustava upravljanja otpadnim vodama
 - Mjera 2.1 –Uspostava modernih vodoopskrbnih sustava i mreža,
 - Mjera 2.2 – Izgradnja uređaja za pročišćavanje otpadnih voda za otpadne vode iz domaćinstava i industrije i poboljšanje kanalizacijske mreže.
- Prioritetna os 3 –Tehnička pomoć
 - Mjera 3.1. Upravljanje Programom.⁵³

⁴⁹ Zakon o zaštiti okoliša (NN 94/94)

⁵⁰ Pravilnik o procjeni utjecaja na okoliš (NN 59/00, 136/04, 85/06)

⁵¹ Republika Hrvatska (2007) *Operativni program za regionalnu konkurentnost 2007.-2009.: Instrument za pretprijetnu pomoć* (Republika Hrvatska), str. 83 na [\[www.strategija.hr\]](http://www.strategija.hr)

⁵² Republika Hrvatska: *Operativni program za okoliš 2007.-2013.: Instrument pretprijetne pomoći* (Republika Hrvatska) na

[\[http://www.mzopu.hr/doc/OP%20okolis%20_hrvatska%20verzija_.pdf\]](http://www.mzopu.hr/doc/OP%20okolis%20_hrvatska%20verzija_.pdf)

⁵³ Republika Hrvatska: *Operativni program za okoliš 2007.-2013.: Instrument pretprijetne pomoći* (Republika Hrvatska), str. 111-112 na

[\[http://www.mzopu.hr/doc/OP%20okolis%20_hrvatska%20verzija_.pdf\]](http://www.mzopu.hr/doc/OP%20okolis%20_hrvatska%20verzija_.pdf)

Primjeri mjera/politika koji će vjerojatno osnažiti prostorni razvoj kroz promociju obnovljivih izvora energije

Okvir za korištenje obnovljivih izvora energije daju Strategija energetskega razvoja Republike Hrvatske donesena u listopadu 2009. godine, te politika zaštite okoliša, prvenstveno temeljem Zakona o zaštiti okoliša i Strategije održivog razvitka RH. Obnovljivi izvori nemaju odgovarajući udio i položaj u energetici Republike Hrvatske, iako imaju veliku važnost i raspoloživost (osobito sunčeva energija, energija vjetra i biomase), zbog čega korištenje alternativnih izvora energije treba dodatno poticati.

Neke mjere i politike koje u tom smislu Država već sada provodi su:

- Poticanje uvođenja kogeneracije u nekim industrijama, u javnom i uslužnom sektoru, uz davanje prednosti projektima kogeneracije koji pretpostavljaju korištenje biomase ili otpada kao goriva za kogeneraciju.
- Realizacija CTS (centralizirani toplinski sustavi) projekata.
- Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije:
 - sunčeve energije (primorske županije),
 - energije vjetra (29 analiziranih lokacija za vjetroelektrane),
 - energije iz biomase (panonske županije s intenzivnom poljoprivrednom i prehrambenom proizvodnjom, te područja pod šumama),
 - malih hidroelektrana,
 - geotermalne energije (panonsko područje),
 - energije plime i oseke, morskih struja i valova (primorske županije).
- Pomaganje projekata održive gradnje – poboljšanje toplinske izolacije postojećeg stambenog fonda.
- Provođenje mjera energetske učinkovitosti i smanjenja emisije štetnih plinova u transportu.⁵⁴

Primjeri mjera/politika koji mogu spriječiti/smanjiti prostorne učinke društvene polarizacije, posebno u gradovima

Prostorni učinci društvene polarizacije u Hrvatskoj generalno se očituju kao

- pojava urbanog siromaštva i marginaliziranih skupina kao posljedice sveukupnih društvenih promjena intenzivno započelih 1990.-ih godina,
- nemogućnost pristupa pojedinih grupa osnovnim uslugama i zadovoljenja njihovih temeljnih ljudskih potreba, uključujući potrebu odgovarajućeg stanovanja,
- dezertifikacija i gospodarsko slabljenje dijelova zemlje kao posljedica izmijenjene demografske slike i oslabljene obrazovne strukture, te s tim u vezi slabljenje funkcija gradova i tendencija ka monocentričnom razvoju.

Zakon o prostornom uređenju i gradnji određuje način integralnog planskog pristupa putem izrade prostornih planova i drugih dokumenata prostornog uređenja. Doneseni su temeljni dokumenti na razini države: Strategija i Program prostornog uređenja RH, koji obuhvaćaju cjelovito pitanje uređenja, korištenja i zaštite prostora.

Program prostornog uređenja potiče skladniji razvoj urbanog sustava Hrvatske, a posebnu pažnju posvećuje, zbog socio-demografskih, gospodarsko-razvojnih i socio-kulturnih

⁵⁴ Republika Hrvatska: *Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost* (Republika Hrvatska, 2005.), str. 153-154

aspekata, poticanju razvoja srednjih i malih gradova (7 000-15 000 stanovnika) i razvojnih središta kao nositelja razvojnog sustava, te predlaže usporavanje rasta stanovništva u velikim gradovima. Strategija i Program naročito pažnju poklanjaju područjima s ograničenjima u razvoju, ratom zahvaćenim područjima, područjima uz državnu granicu, ruralnom prostoru i selu, brdsko-gorskom području i otocima hrvatskog Jadrana, zbog negativnih demografskih procesa, nerazvijenosti mreže naselja, funkcija i gospodarstva.

U svrhu poticanja sveukupnog razvitka, pa tako i dodjele povećanih financijskih sredstava, za takva su područja doneseni određeni zakonski okviri. Kao primjer može se izdvojiti Zakon o otocima kojeg prati skup mjera za otoke:

- Nacionalni program razvitka otoka (1),
- Državni programi razvitka otoka (njih 14),
- Programi održivog razvitka otoka i otočnih skupina (njih 27).

Zbog očigledne potrebe da se uravnoteži društvena slika, Europska komisija i hrvatska Vlada potpisale su 2007. godine Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju Republike Hrvatske (*JIM-Joint Inclusion Memorandum*) koji donosi procjenu trenutnog stanja i navodi prioritetne politike i mjere vezane uz poticanje socijalne uključenosti. Prostorno relevantne mjere iz Zajedničkog memoranduma o socijalnom uključivanju RH grupirane prema područjima njihovog djelovanja su:

1. Mjere stambene politike

Prema popisu iz 2001. godine moglo bi se zaključiti da Hrvatskoj uopće ne manjka stanova. Međutim, stanje je bitno drugačije. Stanovi i kućanstva su tako razmješteni da postoji znatan manjak stanova u srednjim i velikim gradovima, a jednako tako i velik višak u malim i manjim naseljima, u kojima u pravilu nema gospodarskih aktivnosti i drugih sadržaja društvenog standarda.

Zakon o društveno poticanoj stanogradnji sustavno organizira stanogradnju poticanu javnim sredstvima radi zadovoljavanja stambenih potreba i poboljšanja kvalitete stanovanja što šireg kruga građana.⁵⁵ Javna sredstva osiguravaju Republika Hrvatska i jedinice lokalne samouprave. POS obuhvaća izgradnju stanova, stambenih zgrada te gradnju i rekonstrukciju (dogradnju i nadogradnju) zgrada i obiteljskih kuća.

Osim svega navedenog potrebno je istaći da je u pripremi i Strategija socijalnog stanovanja.

Kako bi se popravio neadekvatan stambeni fond, u RH su uvedene tri glavne mjere stambene politike:

- Program društveno poticane stanogradnje – POS, kao ključni državni program u području stanovanja,
- Program za stradalnike Domovinskog rata,
- Program stambenog zbrinjavanja povratnika - bivših nositelja stanarskog prava (provodi MINGORP, a realizira se preko Agencije za promet nekretninama),
- Subvencije Države na stambenu štednju građana (u 2009. godini osigurano je 220.000.000 kuna).

2. Mjere s područja Aktivne politike tržišta rada (APTR)

Definirane su Nacionalnim planom za poticanje zapošljavanja za 2009. i 2010. godinu, Nacionalnim programom za mlade od 2009. do 2013. godine, nacionalnom politikom za promicanje ravnopravnosti spolova te Zakonom o potpori za čuvanje radnih mjesta. Neke od ovim dokumentima definiranih mjera su:

- posredovanje pri zapošljavanju nezaposlenih osoba,

⁵⁵ Zakon o društveno poticanoj stanogradnji (NN 109/01, 82/04, 76/07, 38/09)

- priprema za zapošljavanje,
- sufinanciranje zapošljavanja mladih osoba,
- obrazovanje za potrebe tržišta rada,
- poticanje zapošljavanja osoba s posebnim potrebama, branitelja i starijih osoba te samozapošljavanja,
- odobravanje kredita malim i srednjim tvrtkama,
- provođenje javnih radova.

3. Mjere za osobe koje se nalaze u nepovoljnom društvenom položaju

3.1. Osobe s invaliditetom

- de-institucionalizacija i promicanje alternativnih oblika skrbi u zajednici,
- bolja fizička dostupnost infrastrukturnih i drugih objekata te sredstava javnog prijevoza,
- osiguravanje kadrovskih, prostornih i financijskih uvjeta za uključivanje djece s teškoćama u redovni sustav obrazovanja
- izrada plana razvoja profesionalne rehabilitacije, zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom,
- strukovno obrazovanje, zapošljavanje i rad na otvorenom tržištu rada prema individualnim sposobnostima, mogućnostima i potrebama.

3.2. Prognanici i branitelji Domovinskog rata

- osiguravanje uvjeta za nesmetan povratak izbjeglica i dovršavanje procesa povratka,
- dovršetak obnove u ratu oštećenog i uništenog stambenog fonda,
- Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti provodi mjere sveobuhvatne skrbi o razvojačenim hrvatskim braniteljima i članovima njihovih obitelji.

3.3. Romi

Nacionalni program za Rome i Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005.-2015. predviđaju

- mjere za uključivanje sve romske djece u program predškolskog obrazovanja te u sustav obveznog osnovnog obrazovanja,
- poticanje većeg zapošljavanja Roma kroz javne radove i osposobljavanje za određena zanimanja,
- poboljšanje uvjeta stanovanja romske populacije (legalizacija, uređenje i opremanje naselja).

4. Mjere zdravstvenog i socijalnog sustava

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi izradilo je Nacionalnu strategiju razvitka zdravstva 2006.-2011. koja nastoji poboljšati učinkovitost i kvalitetu pružanja svih zdravstvenih usluga, unaprijediti sustav primarne zdravstvene zaštite (PZZ) te provesti informatizaciju PZZ-a. Kako zdravstveni sustav nije pristupačan na jednak način svom stanovništvu (udaljenija mjesta, brdsko-planinska područja, otoci i sl.), realizirat će se predviđene mjere koje imaju za cilj povećati broj jedinica primarne zdravstvene zaštite na područjima posebne državne skrbi, poboljšati kvaliteta hitne medicinske pomoći te smanjiti vremensko čekanja na primjerenu zdravstvenu pomoć.

Republika Hrvatska provodi i druge prostorno relevantne mjere kao što su

- mjere demografsko-populacijske politike,
- mjere vezane uz obrazovno-edukacijski sustav,
- mjere informatizacije društva.⁵⁶

⁵⁶ Europska komisija, Republika Hrvatska (2007): *Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju Republike Hrvatske* (Republika Hrvatska) na

Primjeri mjera/politika koji promoviraju teritorijalnu integraciju duž granica

Ako gledamo hrvatske županije (regionalna razina), uočavamo da su zbog specifičnog oblika skoro sve županije pogranične. Uz granicu nisu samo njih tri Grad Zagreb, Bjelovarsko-bilogorska i Požeško-slavonska županija. Neke županije s druge strane imaju više granica: jadranske županije osim kopnene granice sa susjedima (od kojih Dubrovačko-neretvanska županija graniči na kopnu s BiH i Crnom Gorom) imaju i morski limes; Karlovačka županija istovremeno graniči sa Slovenijom i s BiH; Međimurska županija ima granicu sa Slovenijom i s Mađarskom; Osječko-baranjska županija gleda i na Mađarsku i na Srbiju; dok Vukovarsko-srijemska županija tangira Srbiju i BiH.

Primjeri dvaju prekograničnih programa, jedan sa državom članicom i jedan sa državom nečlanicom, s kojima Republika Hrvatska ima najdulje granice, navode neke mjere kojima se promovira teritorijalna integracija duž granica. To su Program jadranske prekogranične suradnje i Program prekogranične suradnje Hrvatska-Bosna i Hercegovina.

1. Ciljevi Programa jadranske prekogranične suradnje:

- promicanje održivog gospodarskog i društvenog razvoja u pograničnom području,
- suradnja u rješavanju zajedničkih izazova u područjima poput ekološke, prirodne i kulturne baštine, javnog zdravstva te prevencije i suzbijanja organiziranog kriminala,
- osiguravanje učinkovitosti i sigurnosti granica,
- promicanje zajedničkih aktivnosti manjeg opsega koje uključuju lokalne sudionike iz pograničnih područja.

Odobreni projekti moraju pripadati barem jednom od sljedećih prioriteta i mjera Programa:

- Gospodarska, društvena i institucionalna suradnja (Istraživanje i inovacije, Novčana potpora inovativnim malim i srednjim poduzećima, Društvene, radničke i zdravstvene mreže, Institucionalna suradnja);
- Prirodna i kulturna bogatstva i sprječavanje rizika (Zaštita i unaprjeđenje morskog i obalnog područja, Upravljanje prirodnim i kulturnim bogatstvima i sprječavanje prirodnih i tehnoloških rizika, Štednja energije i obnovljivi izvori energije, Održivi turizam);
- Pristupačnost i mreže (Fizička infrastruktura, Sustavi održive pokretljivosti, Komunikacijske mreže).

2. Prioriteti i mjere u okviru kojih će biti financirani projekti u Programu prekogranične suradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina su:

- Stvaranje zajedničkog gospodarskog prostora (Zajednički razvoj turističke ponude, Promicanje poduzetništva);
- Poboljšana kvaliteta življenja i socijalna kohezija (Zaštita prirode i okoliša, Poboljšana dostupnost usluga iz Zajednice u pograničnom području).⁵⁷

[http://www.delhrv.ec.europa.eu/images/article/File/Microsoft%20Word%20-%20JIM_hrv_0320071.pdf]

⁵⁷ Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva, 2010.

Izvori

- Badun, Marijana (2009) 'Hrvatsko gospodarstvo na putu prema EU: nužno rješavanje strukturalnih problema', *Aktualni osvrti Instituta za javne financije*, br. 13
- Bajo, Anto i Bronić, Mihaela (2007) 'Mogu li sve općine i gradovi u Hrvatskoj pružati adekvatne javne usluge?', *Glasilo Instituta za javne financije*, br. 30, 30.09. na [\[http://www.ijf.hr/newsletter/30.pdf\]](http://www.ijf.hr/newsletter/30.pdf)
- Europska komisija, Republika Hrvatska (2007): *Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju Republike Hrvatske* (Republika Hrvatska) na [\[http://www.delhrv.ec.europa.eu/images/article/File/Microsoft%20Word%20-%20JIM_hrv_0320071.pdf\]](http://www.delhrv.ec.europa.eu/images/article/File/Microsoft%20Word%20-%20JIM_hrv_0320071.pdf)
- Grahovac, Petar () 'Regionalne značajke uvjeta razvoja hrvatske poljoprivrede', *znanstveni članak 338.43:332.12 (497.5)* na [\[http://hrcak.srce.hr/file/41474\]](http://hrcak.srce.hr/file/41474)
- Hrvatski sabor (2007) 'Zakon o prostornom uređenju i gradnji', *MZOPUG*, NN 76/07, 38/09, 13.07. na [\[http://www.mzopu.hr/doc/ZPUiG_7607.pdf\]](http://www.mzopu.hr/doc/ZPUiG_7607.pdf)
- Lovrinčević, Željko; Mikulić, Davor i Budak, Jelena (2004) 'Područja posebne državne skrbi u Hrvatskoj – razlike u regionalnoj razvijenosti i demografsko-obrazovne karakteristike', *Ekonomski pregled*, br. 55 (5-6) 389-411 na [\[http://hrcak.srce.hr/file/24708\]](http://hrcak.srce.hr/file/24708)
- Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva (MZOPUG): Elektronska baza podataka na [ograničen pristup]
- Pejnović, Dane (2004) 'Depopulacija županija i disparitet u regionalnom razvoju Hrvatske', *Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu*, 23.08. na [\[http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=24563\]](http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=24563)
- Republika Hrvatska: *Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost* (Republika Hrvatska, 2005.), str. 153-154
- Republika Hrvatska (2007): *Okvir za usklađenost strategija 2007.-2013., Instrument pretpristupne pomoći* (Republika Hrvatska), str. 34-35 na [\[www.strategija.hr\]](http://www.strategija.hr)
- Republika Hrvatska (2007) *Operativni program za promet 2007.-2009.: Instrument za pretpristupnu pomoć* (Republika Hrvatska) na [\[www.strategija.hr\]](http://www.strategija.hr)
- Republika Hrvatska (2007) *Operativni program za regionalnu konkurentnost 2007.-2009.: Instrument za pretpristupnu pomoć* (Republika Hrvatska) na [\[www.strategija.hr\]](http://www.strategija.hr)
- Republika Hrvatska: *Operativni program za okoliš 2007.-2013.: Instrument pretpristupne pomoći* (Republika Hrvatska) na

[\[http://www.mzopu.hr/doc/OP%20okolis%20hrvatska%20verzija_.pdf \]](http://www.mzopu.hr/doc/OP%20okolis%20hrvatska%20verzija_.pdf)

Republika Hrvatska (2007) *Plan za poljoprivredu i ruralni razvitak 2007.-2009.* (Republika Hrvatska) na
[\[www.strategija.hr\]](http://www.strategija.hr)

Republika Hrvatska (2009) *Prijedlog strategije energetskog razvoja Republike Hrvatske* (Republika Hrvatska) na
[\[http://www.sabor.hr/fgs.axd?id=14545\]](http://www.sabor.hr/fgs.axd?id=14545)

Republika Hrvatska (2009): Statističke informacije 2009. (Državni zavod za statistiku) na
[\[http://www.dzs.hr/\]](http://www.dzs.hr/)

Republika Hrvatska (2009): *Tourism in Figures 2008* (Turistički savez Hrvatske)

UNDP Hrvatska (2007) *Kvaliteta života u Hrvatskoj - regionalne nejednakosti* (UNDP Hrvatska) na
[\[http://www.undp.hr/upload/file/167/83979/FILENAME/Regionalne_nejednakosti.pdf\]](http://www.undp.hr/upload/file/167/83979/FILENAME/Regionalne_nejednakosti.pdf)

Živić, Dražen (2003) 'Demografske odrednice i posljedice starenja stanovništva Hrvatske', *Institut društvanih znanosti Ivo Pilar* na
[\[http://www.revija-socijalna-politika.com/ojs2/index.php/rsp/article/view/107/111\]](http://www.revija-socijalna-politika.com/ojs2/index.php/rsp/article/view/107/111)

Institucije

Državna uprava za zaštitu i spašavanje
[\[http://www.duzs.hr/ \]](http://www.duzs.hr/)

Državni zavod za statistiku
[\[http://dzs.hr \]](http://dzs.hr)

Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
[\[http://www.mingorp.hr/ \]](http://www.mingorp.hr/)

Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva
[\[http://www.mzopu.hr/ \]](http://www.mzopu.hr/)

Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
[\[http://www.mps.hr/ \]](http://www.mps.hr/)

Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva
[\[http://www.mrrsvg.hr/ \]](http://www.mrrsvg.hr/)